

Forskningsrapport på uppdrag av UNGA Musik i Syd Utvecklingscentrum

"Alla deltar på olika sätt"

Demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet
inom Rösträtt – sång på förskolan, nationellt projekt.

Linn Hentschel
Umeå universitet 2024

Sammanfattning	3
Förord	4
Inledning	7
Studiens syfte och frågeställningar	8
Utgångspunkter för studien	9
Tidigare forskning	13
Metod	18
Del 1	19
Del 2	21
Genomförande av analys	22
Resultat	24
Rätten till sång som uttryck i förskolan	24
Jämlika förutsättningar för delaktighet i sång	29
Synen på sångkunskap	30
Synen på sång, kön och genus	35
Sångens tillgänglighet	40
Vikten av kommunikation och öppenhet	46
Delaktighet i förskolans sångsituationer	50
Slutsats	53
Avslutande ord	54
Referenser	56
Bilaga 1	61
Bilaga 2	65
Bilaga 3	68
Bilaga 4	69

Sammanfattning

Föreliggande rapport handlar om vuxnas medvetenhet om och förhållningssätt till demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet i förskolans sångsituationer inom det nationella projektet *Rösträtt – sång på förskolan*. Studien är delad i två delar, där *Del 1* fokuserar på medvetenhet om och förutsättningar för hur förskolans sångsituationer kan förbättras utifrån demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet. *Del 2* fokuserar på de förutsättningar och metoder som producenter och sångcoacher lyfter som centrala för att lägga till rätta för demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet i förskolans sångsituationer. Genom såväl aktionsforskningsinspirerade gruppsamtal med sångcoacher (*Del 1*) som intervjuer och frågeformulär med sångcoacher och producenter (*Del 2*) producerades empiri som analyserades med hermeneutisk fenomenologisk analysmetod. Resultatet speglas i perspektiven demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet samt i tidigare forskning om sång, demokrati och delaktighet, möjligheter och utmaningar med barnsång, genus, kön och sång, sång i förskolan samt genrebredd och kvalitetskriterier i en tidigare utvärdering av projektet. Resultatet visar att *Rösträtt – sång på förskolan* genomsyras av ett synsätt som utgörs av att sång som uttryck ses som en rättighet samt en kunskap som alla har, en strävan efter jämlika förutsättningar samt en medvetenhet om att alla deltar i sångsituationerna på olika sätt. Synsättet är ledsagande i deras strävan efter möjligheter till delaktighet i sång på förskolan. Resultatet visar även att förutsättningarna till att delta i projektet i vissa fall framstår som ojämlika, vilket får som konsekvens att möjligheterna till att erbjuda delaktighet i sång ibland blir begränsande.

Förord

Följande rapport är en sammanfattning av de två forskningsprojekt som bedrivits inom ramen för det nationella projektet *Rösträtt – sång på förskolan* (RSF) under 2022–2023. Inom ramen för dels egen finansierad forskningstid vid Institutionen för Estetiska Ämnen vid Umeå Universitet, dels medel från UNGA Musik i Syd, genomfördes två forskningsprojekt under 2022–2023, med fokus på vuxnas förutsättningar att lägga till rätta för barns deltagande i förskolans sångsituationer, med särskilt fokus på demokrati och genusmedvetenhet.

RSF är ett nationellt projekt med syfte att öka barns sjungande i förskolan. Under 2023 var samtliga 21 regioner i Sverige mer eller mindre verksamma i projektet. RSF organiseras på olika sätt i de olika regionerna, men har som gemensamt att en eller flera sångcoacher möter barn och/eller vuxna i förskoleverksamhet i syfte att öka kunskap om de små barnens sjungande. Projektet motiverar sin verksamhet som följande:

Rösträtt – sång på förskolan är en nationell satsning för att stärka sången i förskolan och inspirera personal och barn att sjunga mer i den dagliga förskoleverksamheten. (...) Alla barn ska få möjlighet att sjunga efter sina fysiska förutsättningar och kunna utveckla sina röster och sin musikalitet. (hemsida, oktober 2023).

Jag vill inledningsvis ägna några rader åt att möjliggöra en förståelse för hur det nationella projektet RSF lutar sig mot utgångspunkter som formulerats redan i ett tidigare skede. Detta vill jag göra genom att blicka bakåt för att teckna en kort kronologi över de tidigare nära relaterade projekt som föregått det nationella projektet, under vad jag valt att kalla för "Rösträtts-paraplyet". Med detta syftar jag på de två projekt som föregått det nationella projektet, det vill säga *Rösträtt* (2011–2014) som bedrevs av Malmö Högskola, samt *Rösträtt – sång på förskolan* som med start 2019 bedrivits av UNGA Musik i Syd. De utgångspunkter som varit och är centrala för samtliga projekt under Rösträttsparaplyet går att skönja i namnet "Rösträtt" – att använda sin röst på rätt sätt och rätten att använda sin röst. Detta tudelade motiv till att arbeta med de små barnens sjungande på förskolan går att skönja redan i det tidigare projektet som genomfördes vid Malmö högskola. I boken *Rösträtt: musik på barns villkor* (Holmberg, 2014b) kan vi läsa hur

arbetet med ”barns rätt till sång på barns villkor” (s. 9) grundlades i två perspektiv: ”dels att använda sin röst på ”rätt sätt”, dels möjligheten till delaktighet, inflytande och demokratiarbete i samband med musik” (ibid). Boken, som skrevs som ett resultat av projektet *Rösträtt* behandlar barnrösten, barns delaktighet och inflytande, inkludering och skapande under sångsamlingen och varvas med metoder för att våga sjunga och leka med rösten för såväl barn som vuxna. Den är riktad mot de som arbetar med barn och musik, och den delas ut till alla sångcoacher i det nationella projektet *Rösträtt – sång på förskolan*.

Under 2019 startades projektet *Rösträtt – sång på förskolan* inom UNGA Musik i Syd som ett beställningsutbud till skånska förskolor. Syftet med projektet var möjliggöra att ”barn ska ha tillgång till sin röst och ska kunna sjunga på egna villkor” (s. 4) genom att berika och inspirera förskolans sångstunder samt fokusera på genrebredd genom besök av ”sångcoacher”, det vill säga, utbildade musiker och musikpedagoger som även är professionellt framgångsrika sångare (Johnson & Zadig, 2020).

Då de olika projekten under ”Rösträttsparaplyet” bär snarlika namn, har jag med syfte att undvika förväxling valt att fortsättningsvis i resterande delar av föreliggande rapport benämna det projekt jag beforskat under 2022–2023 som ”Rösträtt – sång på förskolan” alternativt ”RSF” även om dess hela namn är *Rösträtt – sång på förskolan, nationellt projekt*. Det är även värt att notera att ”Rösträtt” är den benämning som deltagarna i forskningsprojekten använder oftast för sin verksamhet, vilket motiverar förekomsten av benämningen i empirin. Med respekt för samtliga tidigare projekt anser jag att är det viktigt att de olika projekten som bedrivits under Rösträtts-paraplyet kan och bör betraktas som såväl en sammanhängande kronologisk helhet där de två grundläggande utgångspunkterna varit centrala oavsett projektens olikheter, som olika då de delvis resulterat i olika utkomster.

Jag vill tacka samtliga deltagare i forskningsprojekten som valt att dela med sig av sin tid och sina tankar, samt Musik i Syd som genom Kulturrådet finansierat och därmed möjliggjort en större del av forskningsprojektet (del 2). Ett särskilt tack vill jag rikta till Anna-Carin Fogelqvist och Karin Kullendorff på Musik i Syd samt styrgruppen för *Rösträtt – sång på förskolan*, för ert tålamod med mina frågor och ständigt hjälpsamma

inställning. Tack även till Ida Fredriksson som varit så generös i att bistå med utformningen av rapporten. **Tack!**

Inledning

Min vision är att om 20 år kommer det finnas en massa vuxna människor som går omkring och säger: ”Jag kan sjunga!”

(Sångcoach i *Rösträtt – sång på förskolan*, 2022)

Citatet ovan är hämtat från en PR-film för *Rösträtt – sång på förskolan*

(<https://unga.musikisyd.se/rostratt-nationellt-projekt/>). Det ska komma att bli en av de formuleringar som används flitigt som argument för varför verksamheten existerar och anses viktig. I en intervju i lärarnas facktidning (<https://www.vilarare.se/praktisk-estetiska-amnen/forskning/darfor-far-manga-barn-aldrig-lara-sig-att-sjunga/>) sammanfattar forskarna Monica Lindgren och Cecilia Wallerstedt debatten om svenska barns sjunkande intresse för sång. Forskarna anser att en allmänt utbredd syn på sång som en talang snarare än en kunskap som alla kan utveckla, samt minskningen av timfördelning för undervisning i musik och estetisk verksamhet i skolan gett negativa konsekvenser för svenska barns sjungande. Detta kan bekräftas genom Johnsons (2021) undersökning av sångens förekomst i svenska kursplaner för grundskolan under perioden 1955–2011. Enligt Johnson är det inte längre möjligt att betrakta sång som centralt fokus för svensk musikundervisning, eftersom sångens utrymme har minskat vid införandet av varje ny svensk kursplan.¹ I den ovan nämnda intervjun med Lindgren och Wallerstedt understryks att barn bör erbjudas mer tid att sjunga i skolan än idag, eftersom kulturskolan inte når alla barn. ”Det är en demokratisk rättighet för alla barn att få möjlighet att utveckla sin sångröst så att de kan sjunga tillsammans”, uttrycker Lindgren i intervjun.

Inom ramen för Projektet *Rösträtt – sång på förskolan* (RSF) besöker ”sångcoacher” förskolor och sjunger med barn och förskolepersonal i syfte att öka barns sång i den svenska förskolan. Sångcoacherna är utbildade musiker och musikpedagoger som även

¹ En liknande utveckling framträder även i Norge, där sångens roll i skolans kursplaner genomgått en liknande förändring (Haukenes, Danbolt & Hagen i Balsnes et al. 2023).

är professionellt framgångsrika sångare. Projektet initierades 2011 på regional nivå i Malmö, som en motreaktion till minskat fokus på musik i förskolan såväl som i lärarutbildningen (Holmberg, 2014b). Över tio år senare har initiativet utvecklats och breddats till att inkludera samtliga regioner i Sverige. RSF organiseras på olika sätt i regionerna, men har som gemensamt att en eller flera sångcoacher möter barn och/eller vuxna i förskoleverksamhet i syfte att öka kunskap om de små barnens sjungande².

Studiens syfte och frågeställningar

Studien syftar till att öka kunskap om vuxnas medvetenhet om och förhållningssätt till demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet i förskolans sångsituationer inom det nationella projektet *Rösträtt – sång på förskolan*. Studien är delad i två delar, där *Del 1* fokuserar på medvetenhet om och förutsättningar för hur förskolans sångsituationer kan förbättras utifrån demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet. Detta undersöktes i gruppssamtal tillsammans med några sångcoacher i projektet genom följande två forskningsfrågor:

- Vilka av sångcoachernas erfarenheter av att leda sång på förskolan kan relateras till ett demokratiskt och genusmedvetet arbetssätt?
- Vilka förutsättningar för barns delaktighet i förskolans sångsituationer anser sångcoacherna behöver uppmuntras respektive utmanas, och hur?

Del 2 fokuserar på de förutsättningar och metoder som producenter och sångcoacher lyfter som centrala för att lägga till rätta för demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet i förskolans sångsituationer. Detta undersöktes genom intervjuer samt gruppssamtal genom följande två forskningsfrågor:

² Flera nordiska verksamheter är i nuläget aktiva med att uppmärksamma och/eller öka barns sjungande, exempelvis *Sjungande barn* i Sverige, *Alle kan synge* i Danmark, *Kraftakk for sang* och *Syngende Barnhage* i Norge).

- Vilka förutsättningar anser sångcoacher och producenter viktiga för att kunna arbeta med demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet i förskolans sångsituationer?
- Hur arbetar sångcoacher och producenter med demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet i förskolans sångsituationer?

Utgångspunkter för studien

För att förstå studiens resultat redogörs här för de utgångspunkter som varit gällande för forskningen. I studiens syfte och frågeställningar är begreppen ”demokrati”, ”genusmedvetenhet”, ”delaktighet” och ”sångsituationer” centrala för undersökningen. Samtliga begrepp definieras inom ramen för förskolan som undersökningskontext.

Definitionen av **demokrati** utgår studien från den definition som myndigheten *Forum för levande historia*³ gör, vilka beskriver demokrati som såväl styrelseskick som samhällsorganisation, där folket får vara med i beslutsfattande (<https://www.levandehistoria.se/fakta/demokrati/definition-av-demokrati>, hämtad 9 maj 2024). Även om definitionen av demokrati är omtvistad, anses några centrala principer som generella:

- *Rättvisa val*: ”valdemokrati”, det vill säga rätten till att rösta fritt och rättvist med lika rösträtt.
- *Frihet*: ”tryckfrihet” och ”yttrandefrihet”, det vill säga rätten till att tänka och tycka det man vill, ”mötesfrihet” det vill säga rätten att mötas fritt i grupp för att demonstrera offentligt, samt rätten att vara lika inför lagen och respekt för grundläggande mänskliga rättigheter.
- *Jämlikhet*: rätten till samma möjligheter till att delta i samhället och till rösträtt, yttrande- och mötesfrihet.
- *Kommunikation och öppenhet*: vikten av respektfulla samtal, öppen debatt och öppet beslutsfattande
- *Deltagande*: vikten av att alla deltar aktivt i demokratin utöver att välja representanter, exempelvis genom att engagera sig i föreningsliv och så vidare.

³ *Forum för levande historia* är en svensk myndighet med uppdrag att ”främja demokrati, mänskliga rättigheter och alla människors lika värde” (<https://www.levandehistoria.se>).

Förskolans läroplan (Lpfö18) inleds med att teckna fram dess grundläggande värden, vilka består av att förskolan vilar på demokratisk grund där demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter ska respekteras, att utbildningen ska genomföras i demokratiska former och att såväl skollag som barnkonventionen ska speglas i förskolans verksamhet (Skolverket, 2018). Det betonas även att förskolan ska främja jämställdhet och aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling.

Genusmedvetenhet kan sägas relatera till de tidigare nämnda principerna ”jämlighet” och ”jämställdhet” som inryms i demokratibegreppet. Inom ramen för genusmedvetenhet inryms kunskaper om hur kön och/eller genus spelar roll för hur vi grupperar människor genom ett synsätt om människor som i motsats till varandra (man/kvinna, manligt/kvinnligt) (Dahl i Lundberg & Werner, 2016). I vissa tillämpningar av detta synsätt kan negativa konsekvenser genereras, exempelvis i fråga om ojämställd arbetsfördelning eller lön. I studien handlar genusmedvetenhet om sångcoachernas medvetenhet om hur detta påverkar det som sker i Rösträttsprojektet i förskolan. Som tidigare nämnts är jämställdhet ett av de värden som ska främjas inom förskolans verksamhet. Läroplanen för förskolan (Lpfö18) understryker vikten av att barn inte ska diskrimineras på grund av kön och könsöverskridande identitet eller uttryck och att jämställdhetsarbete ska genomföras medvetet och aktivt inom förskolans arbetslag (Skolverket, 2018). Det beskrivs även att arbetslaget ska ”inspirera och utmana barnen att bredda sina förmågor och intressen på ett sätt som går utöver könsstereotypa val” (s. 15). Flato och Hulth (2021) understryker vikten av att de som arbetar inom förskola förstår att det ingår i deras uppdrag att aktivt arbeta med jämställdhet. I deras modell ”jämställdhetshjulet” lyfts fyra metoder som sägs främja jämställdhet: att *öka kunskap*, att *motverka könsuppdelning*, att *uppmuntra det feminina* samt att *utmana heteronormen*. I studien används kön som begrepp med hänvisning till sådant som rör anatomiska aspekter inom den kvinnliga respektive manliga röstapparaten, och genusbegreppet används för att lyfta föreställningar om förväntade beteenden i relation till hur människor definieras som kvinnor eller flickor och män eller pojkar i sångsituationerna.

Även **delaktighet** relateras till demokratibegreppet, i synnerhet i relation till den tidigare nämnda demokratiska principen ”deltagande”. I förskolans läroplan utgör barns delaktighet och inflytande ett av flera mål och riktlinjer för verksamheten (Skolverket, 2018). Delaktighet betraktas i studien i likhet med definitionen som presenteras av Szönyi och Söderqvist Dunkers (2012), där delaktighet ses som kontextuellt – det ska ”förstås i den aktivitet där eleven befinner sig” (s. 16). De understryker att denna förståelse medför att det blir möjligt att ”en elev kan vara delaktig i en aktivitet där den befinner sig samtidigt som det kan skapa mindre gynnsamma villkor för elevens delaktighet i andra sammanhang” (ibid). Författarna presenterar sex såväl självupplevda som observerbara aspekter av delaktighet i en så kallad ”delaktighetsmodell”.⁴ De sex aspekterna sammanfattas som följande (Skolinspektionen, 2018, s. 13):

- *Tillhörighet*: rätten att tillhöra en klass eller grupp samt att uppleva en tillhörighet i detsamma.
- *Tillgänglighet*: att miljöer och objekt ska vara tillgängliga, möjlighet att förstå innehåll, språk och sociala koder.
- *Samhandling*: att delta i utförandet av en gemensam aktivitet.
- *Erkännande*: att bekräftas, respekteras och accepteras av andra.
- *Engagemang*: självupplevd aspekt, att uppleva lust och intresse att delta i en aktivitet.
- *Autonomi*: inflytande över det som sker i undervisningen och över sitt lärande.

Aspekterna ovan relaterar till och påverkar varandra, exempelvis att tillgänglighet möjliggör upplevelse av engagemang och autonomi. Möjligheter till delaktighet i skolmiljöer relaterar till *undervisningskultur* (lärarens styrning av barnets utveckling), *omsorgskultur* (lärarens eller andra vuxnas omsorg av barnen) och *kamratkultur* (lustfyllt socialt samspel), där möjligheterna kan variera beroende på olika typer av interaktion. I undersökningen används Szönyi och Söderqvist Dunkers (2012) delaktighetsmodell för att analysera såväl förskolepersonalens som barnens möjligheter till delaktighet.

Gällande begreppet **sångsituationer**, så används det i studien som ett sätt att inrama ”situationer där sång framträder i deltagarnas erfarenheter på olika vis” (Hentschel, 2017, s. 29). Detta eftersom studien intresserar sig för såväl upplevelser av sångstunder som andra situationer där sång förekommer i deltagarnas erfarenheter. De

⁴ Denna modell används även av Skolverket (<https://larportalenskolverket.se/#/moduler/4-specialpedagogik/alla/alla>) och Skolinspektionen (2018).

vanligaste sångsituationerna som deltagarna beskriver i resultatet är sångstunder och situationer där förskolepersonal sjunger tillsammans (exempelvis förskolepersonalkör).

I tillägg till ovanstående, betraktas sång i studien som ett estetiskt uttryck, en kunskap som alla barn kan utveckla. Med hänvisning till hänvisas till såväl förskolans läroplan (Lpfö18) som barnkonventionen (<https://unicef.se/barnkonventionen>), utgår studien från att barn i förskolan ska erbjudas möjligheter och förutsättningar att utveckla förmågor i att skapa, uppleva, gestalta och kommunicera genom olika estetiska uttrycksformer. Barnkonventionens artikel 13 samt 31 skriver fram att barn har rätt att uttrycka sig konstnärligt och delta i konstnärliga sammanhang, samt att vuxna ska respektera, främja och lägga till rätta för att barn kan delta i konstnärliga sammanhang på ett likvärdigt sätt. I Lpfö18 finns snarlika formuleringar om att barn i förskolan ska erbjudas möjligheter och förutsättningar att utveckla förmågor i att skapa, uppleva, gestalta och kommunicera genom olika estetiska uttrycksformer, där sång kan antas utgöra ett sådant uttryck. En ytterligare utgångspunkt för studien är en positionering i att betrakta att barns sjungande som delvis avgränsat av att barnrösten inte ännu är fullvuxen. Detta innebär att barnröstens kapacitet skiljer sig i jämförelse med vuxna eftersom barns röstorgan är mindre än de vuxnas (Fryklund & Wennberg i Holmberg, 2014b).

Tidigare forskning

Följande kapitel kommer presentera tidigare forskning om sång, demokrati och delaktighet, möjligheter och utmaningar med barnsång, genus, kön och sång, sång i förskolan samt genrebredd och kvalitetskriterier i en tidigare utvärdering av projektet *Rösträtt – sång på förskolan* under 2019–2020.

Sång, demokrati och delaktighet

En mängd forskning belägger att musikaliskt deltagande kan generera neurologiska, kognitiv och sociala positiva effekter för deltagarna, i synnerhet upplevelsen av social inkludering (Welch et al., 2014). Såväl Törnqvist (i Angelo & Sæther, 2014) som Ehrlin (2012) visar att musikaktiviteter kan möjliggöra för barns ökade delaktighet och inflytande. Enligt Wassrin (2016) kan det dock vara svårt att lägga till rätta för små barns deltagande i förskolans musikaktiviteter, och understryker att barns deltagande bör ses som möjligt att åstadkomma på flera sätt i relation till hur de önskar bli inkluderade för stunden. Wallerstedt (2015) understryker att de musikaliska sammanhang som erbjuds förskolebarn behöver göras tillgängliga för alla genom att skapa ”förskolegemensamma referenser” (exempelvis musik, lekar, berättelser, begrepp), för att möjliggöra att alla barns deltagande. Wallerstedt et al. (2022) betonar vikten av dessa gemensamma referenser möjliggöra att barn gör sig själva förstådda i kommunikation med personalen, vilket i sin tur möjliggör delaktighet. Författarna understryker även att meta-kommunikation, exempelvis genom att väva samman sång och lek är viktigt för att möjliggöra barns delaktighet, samt att läraren är följsam mot hur barnet kan bidra till att forma musikaktiviteterna. Törnqvist (i Angelo & Sæther, 2014) beskriver att ett tillåtande skapande klimat där barnen kan delta som medkonstruktörer i aktiviteterna kan möjliggöra barns inflytande i förskolans musiksammanhang. Om barn ges möjlighet att uttrycka sig estetiskt och tolka andras uttryck kan de utveckla ett demokratiskt förhållningssätt, genom att visa och känna respekt för den andre (Aspán & Balldin i Aspán et al., 2017). Barns rätt att uttrycka sig kräver dock lyssnande vuxna som tar vara på barnens intressen, nyfikenhet och skapande, annars grundas inte barnens uttryck i demokrati och delaktighet. Wassrin (2016) uttrycker sig på liknande vis, och betonar att

barn är beroende av att vuxna ser dem som kompetenta med rättigheter, för att barn ska kunna nå inflytande över musikaktiviteterna i förskolan.

Möjligheter och utmaningar med barnsång

Tidigare forskning visar att barns sjungande har många fördelar, exempelvis att sång ökar barns välmående (Welch, 2022), minskar barns utanförskap (Bartleet et al. 2016; Clarke et al. 2015) och ökar social inkludering (Papageorgi et al. 2022; Welch et al., 2014), främjar likabehandling av barn (Hentschel, 2017), förenklar barns språkinlärning (Hofvander Trulsson 2010; Welch et al. 2021) samt förbättrar barns studieresultat (Welch, 2022). Barns sjungande betraktat som ett relationellt fenomen knyter samman deltagarna i en akustisk, kroppslig, känslomässig, estetisk och social delad närvaro (Halle i Balsnes, et al., 2023). Barnsång kan fungera stärkande, motiverande, glädjande, gemenskapande och drivande för såväl individuella som kollektiva processer. Enligt Halle kan barns gemensamma sjungande möjliggöra delaktighet där barnen får använda sina förmågor, uppleva mening och autonomi samt gemensamma värden och mål tillsammans med andra. Den gemensamma sången kan upplevas såväl positivt som negativt (Haukenes, Danbolt & Hagen i Balsnes et al., 2023), exempelvis som upphov till känslan av innanförskap som utanförskap för de som inte kan sången som sjungs i en sångsituation eller för de som inte anser att deras sångröst passar ihop med andras sångröster (Hentschel, 2022). Den egna sångrösten är central för människans identitetsskapande (Bjørkvold, 1989) och såväl rösten som identiteten är i ständig förändring (Halle i Balsnes et al., 2023).

Genus, kön och sång

Genusaspekter kan påverka och begränsa barns (och vuxnas) sjungande på olika vis, i synnerhet med hänvisning till synen på sång som något feminint eller mer för flickor (Hall, 2018; Hentschel, 2017; McClary, 1991). Det är vanligt att relatera röst- och genusidentitet med varandra inom sång, baserat på ett synsätt där man utgår från att människans biologiska kön genererar ett röstläge specifikt för kvinnor (ljus) respektive män (mörkt) (Hentschel, 2017; Palkki, 2020). Sett ur ett genusperspektiv där kön skapas socialt och utgörs av hur individen definierar sig själv som med en könstillhörighet blir dock modellen problematisk i praktiken, då upplevd könsidentitet och röstläge inte nödvändigtvis följer

modellen (Palkki, 2020). McAllister och Södersten (i Fagius, 2007) beskriver att även om barns röster upplevs som rätt lika fram till ca 10 års ålder, förekommer ofta en hörbar skillnad mellan yngre flickors och pojkars talröster. Hall (2005) har visat att 5-åriga pojkars syn på maskulinitet spelar roll för formandet av deras musikaliska identiteter och betonar vikten av att äldres förebildande av olika former av maskulinitet, eftersom ett samarbete med äldre förebildande sjungande pojkar ökade de yngre pojkarnas deltagande i sångaktiviteterna. Forskning av högstadiets musikundervisning visar även att flickor förväntas i högre grad än pojkar att sjunga "seriöst" och återhållsamt, i jämförelse med pojkar som förväntas sjunga "oseriöst" och ta för sig mer (Hentschel, 2017).

Sång i förskolan

Enligt en undersökning genomförd av Balsnes et al. (2022) av förskole- och skollärares syn på sångens betydelse i den norska för/skolan, kan barns sjungande generera positiva psykologiska, sociala och kognitiva "transfereffekter". I en australiensisk studie (Barrett et al., 2019) av förskolepersonalens syn på musik framträder en liknande bild, att personalen ser musik som något positivt (trots att majoriteten av personalen inte var utbildad i musik). Balsnes et al. (2022) visar även att förskolepersonalen sällan relaterar barnens sjungande till mål i läroplanerna, i likhet med Holmbergs (2014a) studie av musikstunder i svensk förskola. Barrett et al. (2020) har visat att yngre barns sångkunskaper och positiva inställning till musik ökar om de ges möjlighet att bli ledda i sång av lärare med musikkunskaper.

I jämförelse till ovanstående visar forskning att svensk förskolepersonal tvekar inför att sjunga i förskolan då de anser att de borde vara bättre på att sjunga, samt att de borde lära sig att sjunga av någon mer kunnig än de själva (Persson Aronson, 2022).

Förskolepersonal framställs dock ofta som osäkra och otrygga när det kommer till att sjunga och leda sång. Kulset och Halle (2020) beskriver att många som arbetar i norsk förskola ofta känner sig osäkra på sin sångförmåga. För att öka sjungandet i förskolan föreslår de att förskolepersonal behöver utveckla en vi-känsla, där alla känner att de sjunger tillsammans. De understryker att även om det är viktigt att även personalen sjunger tillsammans, inte enbart barnen. Halle (i Balsnes et al., 2023) betonar att förskolepersonalens sångglädje samt trygghet med den egna sångrösten utvecklas bäst när de sjunger tillsammans med barnen, i en miljö präglad av trygghet och tillit. Vidare

visar Halle att förskolepersonalens osäkerhet kring sitt sjungande hämmar barnens sjungande i förskolan.

När det kommer till förskolelärares syn på ämneskunskaper relevanta för musikundervisning i förskolan, framträder det i Lagerlöf & Wallerstedts (2018) två tolkningar: förskolelärares som inspirerande till musikaliska upplevelser och deltagande, och förskolelärares som använder ett ämnesadekvat språk för att se möjligheter till musikaliskt lärande och följa barnens intressen. Holmberg (2014a) visar att förskolepersonal fokuserar på att skapa innehåll baserat på bildningssyn, traditioner, igenkännande och egna preferenser, möjliggöra iscensättning genom att "fånga barnen" i musikalisk variation, uppmuntran och lotsning samt och gruppformation och turordning. Enligt Halle (i Balsnes et al., 2023) bör förskolepersonalens kompetenser inkludera såväl kunskaper om musikens betydelse, som förmågan att kunna bjuda in till gemensam sång genom att sjunga själv (jämför med att "fånga barnen").

Lagerlöf och Wallerstedt (2018) understryker förskollärarytbildningens ansvar för att utbilda lärare som möjliggör barns rätt att delta i kultur i förskolan. Bæverfjord & Sæther (i Øien et al., 2023) beskriver att förskolelärestudenter (och förskolepersonal) ofta upplever sig obekväma med att sjunga inför varandra. I sin undersökning om varför förskolelärare sjunger och hur de kan bidra till att andra känner sig trygga med att sjunga i förskolan, kom de fram till att musikalisk kompetens, identifikation, förväntningar på ens egna sjungande, att sjunga i formella och informella situationer samt humor och "skojsång" är viktiga inslag att inkludera i utbildning av förskolelärare. De anser även att utbildningen borde prioritera att hjälpa studenterna att utveckla en mer positiv musikalisk identitet genom att fokusera på sång och att bli trygg med sin egen sångröst, samt bygga repertoar. Även (Fryklund & Wennberg i Holmberg, 2014a) beskriver att trygghet i det musikaliska uttrycket (här rösten) krävs för att vuxna på förskolan ska kunna erbjuda barn att delta i sång, vilket exempelvis fortbildning i en förskolepersonalkör kan möjliggöra. Även Linge (2017) visar att deltagande i förskolepersonalkör kan möjliggöra att personalen utvecklar sina förmågor i att arbeta med musik och sång i förskolan, och att engagemanget för att arbeta med barns sjungande ökar i takt med att personalens ökade lärande i ämnet. Enligt Persson Aronson (2022) väljer förskolelärare att inte delta i musikalisk lek, även om de kan. Anledningen hänvisas till att förskolelärarytbildare (och

föreskolelärare) utgår ifrån ett synsätt om att enbart vissa individer kan och bör skapa musik, samt att den musikaliska leken framställs som ett "lättsinnigt nöje" i jämförelse med den gemensamma sången som framställs som norm.

Genrebredd och kvalitet i Rösträtt – sång på förskolan

I en utvärderande rapport om den form av Rösträttsprojekt som bedrevs inom UNGA MiS under 2019–2020, "Att låta på olika sätt", sammanfattar de musikpedagogiska forskarna David Johnson och Sverker Zadig (2020) åtta kvalitetskriterier för sångundervisning på förskolan: 1) En sångcoach ("vocal leader") med bra självförtroende krävs. 2) Deltagarna är aktivt engagerade under en hög andel av lektionen. 3) Elevernas röster ska gärna vara tydligt närvarande under tillfället, antingen i sång eller genom att ställa frågor, reflektera, eller utvärdera sin egen utveckling, även om det är sångcoachens röst som leder och dominerar mestadels. 4) En tydlig musikalisk början och slut under sångstunden visar hur sångcoachen etablera ett "sätt att vara" för tillfället. 5) Sångstunden eller lektionen har ett tempo eller flöde som är väl anpassat till materialet som studeras. 6) Ett spektrum av olika didaktiska metoder används för att nå framgång och stödja alla deltagarnas inläring oavsett deras olika sångliga förmågor och förkunskaper. 7) Lärandet placeras inom ett bredare sammanhang av deltagarnas liv. 8) Lärande sker genom lek och berättelser som fångar deltagarnas uppmärksamhet och håller ihop gruppen i gemensamma övningar. Johnson och Zadig betonar även att genre, förskolepedagogernas roll samt gruppens storlek är av vikt för sången i förskolan. Deras rekommendationer är att Rösträttsprojektet fortsättningsvis bör utöka möjligheter till genrebredd i musiken barnen möter, att förskolepedagogernas roll bör definieras tydligare samt att sångcoachernas förutsättningar att påverka samt förhålla sig till gruppernas storlek.

Metod

Som tidigare nämnt, syftar forskningsprojektet som helhet till öka kunskap om vuxnas förutsättningar att lägga till rätta för barns likvärdiga deltagande i förskolans sångsituationer, med särskilt fokus på demokrati och genusmedvetenhet inom ramen för det nationella projektet *Rösträtt – sång på förskolan*. *Del 1* av forskningsprojektet utgörs av aktionsforskningsinspirerade gruppsamtal med sångcoacher, och *Del 2* utgörs av följeforskning där empirin inkluderar intervjuer (enskild/grupp) med sångcoacher samt producenter och observationer av delar av verksamheten.

Det är viktigt att ha i åtanke i läsningen av denna rapport, att det är de vuxnas förutsättningar för att skapa möjligheter för att barnen ska kunna delta i sång som står i fokus – inte barnens förutsättningar eller faktiska deltagande i sången.

Forskningsprojekten har inte haft för avsikt att undersöka om, hur eller varför barnen deltar eller inte i sång i Rösträttsverksamheten. Inte heller inkluderar undersökningen ”barnens perspektiv” (Sommer et. al, 2011) i första hand, då de inte deltagit i studien. Undersökningen har utgått ifrån de vuxna deltagarna i verksamheten, det vill säga, det är sångcoachernas och producenternas röster som utgör empirin. Många deltagare i studien uttalar sig dock ur ett ”barnperspektiv” (Sommer et. al, 2011), om vad de (vuxna) antar att barnens perspektiv kan vara.

Studien har genomförts i enlighet med Vetenskapsrådets (2017) forskningsetiska principer om forskning som involverar människor. Samtycket till att delta i sådan forskning ska vara informerat, det vill säga, deltagaren ska ges korrekt information om vad studien syftar till, hur informationen som samlas in ska nyttjas samt om hur forskaren strävar efter att hålla deltagarens information konfidentiell. Detta genomfördes i samtliga delar av studien genom att jag informerade om ovanstående samt delade ut och samlade in samtycken från deltagarna (se bilaga 1). Jag har även i enlighet med forskarens normer strävat efter att göra rapportens innehåll så tillförlitligt som möjligt i syfte att säkerställa forskningens kvalitet, agera ärligt och respektfullt i möten med deltagare och i skrivandet av rapporten, samt tar fullt ansvar för utformningen av studien och innehållet i

rapporten (<https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html>). Nedan följer en presentation av genomförandet av studiens två delar samt analysarbetet med resultatet.

Del 1

I och med att RSF uppmärksammade att deras bemanning av sångcoacher i projektet var lika snedfördelad som bemanningen i förskolan⁵ kontaktade de mig för att göra en föreläsning för projektets producenter. I samtal med styrgruppen utvecklades sedan en idé om att genomföra ett forskningsprojekt med sångcoacherna, vilket genererade den första undersökningen med fokus på att förbättra förutsättningar med fokus på demokrati och genusmedvetenhet.

Aktionsforskningsinspirerade gruppsamtal

Sex gruppsamtal ("träffar") genomfördes under 2022–2023 tillsammans med elva sångcoacher anställda i RSF. Utformningen för gruppsamtalen var inspirerade av aktionsforskning (Rönnerman, 2004), en forskningsmetod där forskare och deltagare samarbetar för att skapa en förändring av något. I forskningsprojektet utgjordes den önskade förändringen av att sträva efter en ökad kunskap och medvetenhet om demokratiska och genusmedvetna arbetssätt i att leda sång med barn i förskolan. Aktionsforskning synliggör relationen mellan tänkandet och det praktiska handlandet, med fokus på såväl själva förändringen som kunskap om hur förändringen genomförs (Rönnerman, 2004). I det aktionsforskande samtalet kan forskaren agera som en handledare, där deltagarna ges utrymme att formulera och spegla sina tankar i gruppen. Forskaren ansvarar för att "ställa frågor till praktiken, iscensätta en handling, följa processen och reflektera över vad som där sker" (s. 13). Avslutningsvis dokumenteras utfallet av processen.

De elva sångcoacherna som valde att delta vid träffarna var samtliga anställda i RSF under perioden. Initialt skulle träffarna genomföras med samma deltagare vid tre tillfällen under ett halvår, vilket fungerade under den första omgången (september-november

⁵ Enligt Skolverket arbetade endast 4,1% män i den svenska förskolan 2023 (<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2024/barn-och-personal-i-forskola---hosten-2023>)

2022) men inte under den andra omgången (november 2022-mars 2023). Vid RSF konferens under hösten 2022 informerades majoriteten av deltagarna i studien om dess syfte, vad deltagandet skulle innebära samt om nyttjandet av dess resultat i form av en rapport samt eventuella forskningspublikationer och/eller presentationer vid forskningskonferenser. Under konferensen uttryckte sångcoacherna initialt ett stort intresse av att delta i studien, men när informationen om datumen mejlades ut ställde allt fler in sin medverkan med hänvisning till att de var upptagna med arbetsuppgifter. Träffarna förlades dagtid vilket kan ha försvårat deltagandet, samtidigt fanns en medvetenhet om att många deltagare arbetade även kvällstid med andra uppdrag än RSF, vilket motiverade att tiderna förlades dagtid.

Träffarna genomfördes online i mötesprogrammet Zoom under 60 minuter vardera, varav de sista 15 minuterna spelades in (totalt 90 minuters material) för senare analys. Mötena strukturerades utifrån Flato och Hulth (2021) "jämförbarhetshjul" (s. 21) som bygger på de fyra främsta orsakerna till ojämställdhet: okunskap, könsuppdelning, att maskulinitet värderas högre än femininitet samt att heteronorm är överordnad andra normer. De första 15 minuterna föreläste jag om forskning om sång analyserat ur ett genusperspektiv (se bilaga 2), i syfte att deltagarna gavs möjlighet att öka sin kunskap om ämnet (i linje med Flato och Hulth's första kategori i hjulet "okunskap"). Sedan lämnade jag gruppsamtalet under 30 minuter medan gruppen samtalade utifrån att motverka könsuppdelning, uppmuntra det feminina samt utmana heteronormen i förskolans sångsituationer för att låta deltagarna tala fritt utan att jag lyssnade för en stund. Deltagarna uppmuntrades skriva sammanfattande i chatten om vad de samtalade om. När jag återvände till samtalet slog jag i gång inspelningen och de fick återge det de ville dela med sig av från sitt samtal. Även chatten sparades för senare analys. Under den sista träffen samtalade vi sammanfattande om möjligheter till förändring (se bilaga 2). Ljudinspelningarna transkriberades och chatten överfördes till worddokument för att sedan analyseras med hjälp av fenomenologisk hermeneutisk analysmetod (Lindseth & Norberg, 2004).

Del 2

Som tidigare beskrivet i inledningen, så fokuserade den andra delen i forskningsprojektet på de förutsättningar som producenter och sångcoacher lyfter som viktiga för att lägga till rätta för barns delaktighet i sångsituationer i förskolan, vilket undersöktes genom följande två forskningsfrågor: Hur arbetar deltagarna med att erbjuda barnen möjligheter till delaktighet i förskolans sångsituationer? Vilka aspekter anser deltagarna som viktiga för att kunna erbjuda barn delaktighet i förskolans sångsituationer? För att studera detta genomfördes intervjuer med arton sångcoacher samt insamling av svar via frågeformulär från trettiotre sångcoacher respektive elva producenter anställda i RSF.

Intervjuer

Av de arton intervjuerna med sångcoacherna genomfördes sexton som individuella intervjuer, och två intervjuer inkluderade två respektive tre sångcoacher tillsammans. Intervjuerna varade mellan 30–50 minuter med undantag för två intervjuer där strul med internetuppkopplingen genererade en kortare intervju (20 min) samt en längre intervju (75 min). Total intervjutid resulterade i 13,2h. Intervjuerna var kvalitativa och halvstrukturerade (Kvale & Brinkmann, 2014), och genomfördes med några frågeområden som utgångspunkt (se bilaga 3). Kvalitativa forskningsintervjuer kan möjliggöra en förståelse för ”världen från undersökningspersonernas synvinkel, utveckla mening ur deras erfarenheter, avslöja deras levda värld som den var före de vetenskapliga förklaringarna” (s. 17), där kunskap samskapas mellan intervjuaren och den som blir intervjuad. Samtliga intervjuer genomfördes under 2023 online i mötesprogrammet Zoom, med undantag för tre intervjuer vilka genomfördes på platser där sångcoacherna var verksamma. Samtyckesbrev med information om nyttjande och konfidentialitet samlades in vid genomförandet.

Gruppsamtal med frågeformulär

Under Rösträttskonferensen 7/9 2023 presenterades preliminära resultat från delstudie 1 rörande medvetenhet om *könsmönster, deltagande, förebildande* och *att motverka negativ könssuppdelning*. Efter presentationen genomfördes ett gruppsamtal mellan

sångcoacherna om det som presenterats, där de uppmuntrades att sammanfatta sina diskussioner som svar i ett frågeformulär (se bilaga 4). Formulären samlades in i slutet av samtalet, som del av studien. De sångcoacher som ville delta i samtalet men inte i studien uppmanades att se till att deras åsikter inte tecknades ner i formuläret. Trettiotre sångcoacher valde att samtycka till deltagande i studien. Några veckor senare genomfördes ett gruppsamtal med elva producenter för Rösträttsverksamhet i Sverige, med samma förfarande (dock online). I likhet med hur genomförandet för gruppsamtalen i del 1 är det möjligt att betrakta del 2 som "lätt" aktionsforskningsinspirerat, då samtliga deltagare inledningsvis presenterades med kunskap och sedan fick möjlighet att formulera sig och spegla sina tankar i gruppen, samt att de avslutningsvis dokumentera utfallet av samtalet. Samtyckesbrev med information om nyttjande och konfidentialitet samlades in vid genomförandet av gruppsamtalen och intervjuerna. Ljudinspelningarna från intervjuerna och formulären från gruppsamtalen transkriberades till worddokument, och analyserades med samma förfarande som del 1. Genomförandet av analysen beskrivs nedan.

Genomförande av analys

Materialet som producerades inom ramen för Del 1 respektive 2 har analyserats med hjälp av en fenomenologisk hermeneutisk analysmetod i fyra faser: naiv läsning, strukturell analys, omfattande förståelse samt fenomenologisk hermeneutisk formulering av resultaten (Lindseth & Norberg, 2004). En fenomenologisk analys fokuserar på att försöka blottlägga det som upplevs som meningsfullt för deltagarna. Den fenomenologiska hermeneutiska analysmetoden möjliggör en analys av mänskliga upplevelser så som de beskrivs och tas emot av forskaren, och inkluderar forskarens tolkning av dem.

Inledningsvis analyserades materialet för Del 1 respektive Del 2 var för sig, i enlighet med fas 1–3. Under analysfas 1–3 av Del 1 lästes alla transkriberingar, loggboken samt chattkommentarer igenom och citat som indikerade meningsfulla aspekter markerades i dokumenten (naiv läsning). Samtliga meningsfulla aspekter strukturerades och slogs ihop/togs isär/reducerades bort för mer klarhet samt sattes ihop till teman, relationer

mellan aspekterna gicks igenom (strukturell analys). En sammanfattning skapades (som presenterades på konferensen 2023) utifrån fyra centrala teman: medvetenhet om *könsmönster, deltagande, förebildande och att motverka negativ könsuppdelning* (omfattande förståelse).

Under analysfas 1–3 av Del 2 lästes alla intervjuer igenom och citat som indikerade meningsfulla aspekter markerades (naiv läsning). Alla formulär från gruppssamtalen och intervjuer lästes igenom och citat som indikerade meningsfulla aspekter markerades, sammanfattades, flyttades om och slogs ihop/togs isär/reducerades bort samt sattes ihop till gemensamma bilder/teman (strukturell analys). Bilderna jämfördes med den intuitiva läsningen samt den strukturella analysen och reviderades igen, översikter skapades för teman samt deras relationer (omfattande förståelse).

Under fas 4 (fenomenologisk hermeneutisk formulering av resultatet) relaterades resultatet till de centrala begrepp samt den tidigare forskning som presenterats tidigare i rapporten. Bilder och text från den omfattande förståelsen omvandlades till kortfattad text relaterad till syfte och frågeställningar för studien. Avslutningsvis speglades analysen i tidigare forskning, och formulerades i form av det kommande resultatkapitlet.

Resultat

I följande kapitel kommer studiens resultat att presenteras genom exemplifieringar av hur studiens centrala utgångspunkter – demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet – framträder i det insamlade materialet. Resultatet speglas även i den tidigare forskning som presenterats i rapportens bakgrundsavsnitt.

De demokratiska principer som tidigare tagits upp som studiens centrala utgångspunkter (<https://www.levandehistoria.se>)⁶ motsvarar resultatets olika delar: principen ”frihet” strukturerar analysen under rubriken *Rätten till sång som uttryck i förskolan*. Under rubriken *Jämlika förutsättningar för att delta i sång* är det principen ”jämlikhet” som utgör analytisk grund, och i avsnittet *Vikten av kommunikation och öppenhet* används principen ”kommunikation och öppenhet”. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av analysen utifrån principen ”deltagande” under rubriken *Delaktighet i förskolans sångsituationer*, med hjälp av delaktighetsmodellens sex aspekter (Szönyi & Söderqvist Dunkers, 2012).

Ett övergripande resultat är att RSF genomsyras av ett synsätt som utgörs av att sång som uttryck ses som en rättighet samt en kunskap som alla har, en strävan efter jämlika förutsättningar samt en medvetenhet om att alla deltar i sångsituationerna på olika sätt. Synsättet är ledsagande i hur RSF försöker skapa möjligheter till delaktighet i sång på förskolan. Resultatet visar även att förutsättningarna till att delta i RSF i vissa fall framstår som ojämlika, vilket får som konsekvens att RSF möjligheter till att erbjuda delaktighet i sång ibland blir begränsande.

Rätten till sång som uttryck i förskolan

Som tidigare nämnt är ”frihet” (<https://www.levandehistoria.se>) att tänka och uttrycka sig, mötas, vara lika inför lagen samt respekt för grundläggande mänskliga rättigheter en central princip för att möjliggöra demokrati. I analysen av resultatet framträder framför

⁶ Den femte demokratiaspekten, rätten att rösta fritt och rättvist, har inte varit synlig i analysen varför den inte tas upp i resultatpresentationen.

allt *rätten att uttrycka sig* som särskilt viktig som del av ett demokratiskt perspektiv inom RSF.

Samtliga sångcoacher uttrycker att en central utgångspunkt för deras arbete är att de ser sång som en del i barns rätt att uttrycka sig estetiskt i förskolan. Många är medvetna om att estetiska uttryck är lagstadgat inom såväl barnkonventionen (<https://unicef.se/barnkonventionen>) som förskolans läroplan (Lpfö18).

Det finns ju många saker vi måste prioritera, men ja, men det är enligt Sveriges rikets lag. Det är ju inte bara någonting som man kan prioritera bort, det *ska* ju göras. Ja, det är mycket som ska prioriteras och en och annan skulle säkert säga att något annat är viktigt... men här sitter jag med så här mycket forskning bakom mig, och det står i läroplanen. Det bygger på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. (sångcoach 34)

Sångcoachen i citatet ovan besvarar frågan om varför barn behöver ges möjligheter till sång i förskolan med att hänvisa till att barns lagstadgade rättigheter (jfr barnkonventionen samt Lpfö18) samt till forskning. I analysen visar sig flera sångcoacher referera till detta som grund för sitt arbete med RSF.

Rätten att uttrycka sig genom sång betraktas av många sångcoacher som ett sätt att pröva uttrycka sin identitet i relation till andra. Sång som uttryck kan även få personliga uttryck som andra kan ha betraktat som en nackdel att ses som en fördel. Ett exempel på detta är hur ett "högljutt" barn som i vissa sammanhang anses som stökig eller skrikig, kan i RSF ses som ett barn som har en stark bärande stämma.

Det är en mänsklig rättighet att få öppna sin mun. Och sjunga eller prata. Jag tänker att det här också är en hjälp till att prata, våga, prata, men öppna sin röst för att våga visa vem man är, det är så mycket idag man ska passa in. Och det märks även hos småbarn tycker jag, att de ska "passa in". Det skrikande barnet som kanske ansetts som det stökiga barnet och jobbig, den känner sig jobbig, och det tysta barnet som inte finns riktigt. De som kanske går där med massor med känslor inuti sig eller behov och önskemål, men inte törs öppna munnen. (...) I deras sammanhang där har jag lyxen att få komma in och vara en period. Jag blir ju något spännande som inte vet allt om barnen... där de får vara en annan, en chans att vara en ny person. Att jag ger dig möjligheter, att nu får du vara... och jag upplever inte dig som det stökande barnet. (sångcoach 48)

I samband med att sång ses som ett sätt att utöva sin yttrandefrihet, det vill säga, rätten till att uttrycka sig genom sång, visar analysen att detta även inbegriper rätten att ha inflytande på *hur* eller *om* man sjunger överhuvudtaget. Rätten att sjunga inbegriper även rätten att få vara tyst.

På samma sätt som att göra sin röst hörd är det ju lika starkt att inte göra det, eller liksom att göra sin röst hörd genom att inte vilja. Viktigt att ta det på allvar. (sångcoach 43)

Samtliga sångcoacher beskriver att de anser att delaktighet är dels frivillig, dels fylld med valmöjligheter i sitt uttryck. Här framstår kravlöshet som en viktig utgångspunkt, att inte att förutsätta att alla vill eller kommer delta i sången, och inte heller utgå från att det alltid sker vid den tidpunkt som RSF kommer på besök.

Jag tror att det gäller att visa väldigt stor respekt för att sången och musiken kan vara till stor glädje, men på olika sätt. Och det gäller såväl barn som vuxna som barn. En del en del barn vill inte sjunga, de väljer att avstå eller av någon anledning så vill de inte göra det, eller så kanske de vill det. Men de väljer sina tillfällen. Men just det här att ändå respektera. Att det inte blir påtvingande. Det aldrig ska kännas som ett att det är något kravfyllt, för då tappar vi ju hela vitsen med det här. (sångcoach 49)

Det är frivilligt, man ska inte ska bli tvingad in i ett sammanhang där man verkligen inte trivs. Att man tar in barnens egna önskemål och initiativ. Och att lusten eller viljan att sjunga kanske inte kommer just i den stunden som jag har tänkt, utan den kan komma i en helt annan stund och vi kan lika gärna sjunga i kapprummet när vi tar på oss och så gör vi en jag klär på mig-låt tillsammans. (sångcoach 33)

När det handlar om att verbalt uppmuntra till sång så beskriver flera av sångcoacherna att de inte gör detta explicit, utan snarare försöker engagera till sång genom att sjunga själva utan att "peka ut" de som inte sjunger.

Jag har nog från början tänkt att nej, men "kom igen nu allihopa och var med nu", men sen har jag verkligen insett och tagit det till mig att, herregud halva befolkningen är introvert. Och ska man vilja sitta där, med en främmande man och vara något annat än sig själv? Så att jag känner nu, jag riktar mig gärna direkt till de som räcker upp handen först då de som pratar utan att räcka upp handen, de som bara kör liksom. Men jag pratar med de andra också så att de vet att de är sedda. Jag vet att de är där. De vet att jag vet. (sångcoach 29)

I relation till de principer som presenterats tidigare om delaktighet, kan valmöjligheten till deltagande i sången ses som ett exempel på *autonomi – att ha inflytande* (Szönyi & Söderqvist Dunkers, 2012) över det som sker. Gemensam sång inom ramen för RSF ses av sångcoacherna som ett sätt att utöva och öva på inflytande tillsammans med andra, där barnen har inflytande över vissa områden i sångsituationerna (jfr Törnqvist i Angelo & Sæther, 2014). Många av sångcoacherna beskriver detta som en balans mellan frihet och form i mötet mellan barnen, förskolepersonalen och sångcoachen.

Jag tänker att det är den här balansen mellan att ha en form och att bryta formen. Vara flexibel inom formen. (sångcoach 33)

Exakt vilken låt och exakt vilka harmonier och detaljer, alltså det är så inte viktigt, utan hela saken är bara hur vi kan samla oss och tillsammans göra några grejer som är kul. (sångcoach 29)

Balansakten i att förhålla sig till såväl frihet som form upplevs ofta som utmanande (jfr Wassrin, 2016) och många sångcoacher har därför avgränsat vissa moment under sångsituationerna där barnen är medbestämmande, och andra där de uppmuntras till att följa sångcoachen. Ett vanligt moment som många sångcoacher låter barnen bestämma över, är valet av de känslouttryck som ska användas i sångerna. I exemplet nedan blir det tydligt att de områden som barnen erbjuds vara medbestämmande i, också kan visa sig handla om något större än exempelvis att välja en känsla eller en sjal:

Ja, men jag, jag väljer ju låtar där de får välja en känsla. Då fångar jag upp deras känslor, och jag tänker att det är en delaktighet i att de får välja sin egen sjal, kanske får säga sin färg (...) Idag var det ett barn som inte ville ta en sjal. Jag la en sjal framför henne så kunde hon välja att ta den sen om hon ville eller inte. Ibland är det någon som kanske inte vill säga sitt namn. Då frågar vi, vill du att vi säger det, eller vill att vi hoppar över? Ja, då kanske vi hoppar över. Att försöka vara väldigt tillåtande. (sångcoach 43)

Sångcoacherna understryker även vikten av att vara följsam och lyssnande mot vad barnen vill som en förutsättning för att ge dem verkligt inflytande (jfr Aspán och Balldin i Aspán et al., 2017). Många använder musikskapande som en metod för detta:

Men man kan skriva sånger tillsammans. Hitta på i stunden där barnen får föreslå en fras, liksom som vi sjunger. Och delaktighet kan ju också att vara ja, men det jag tänker också med tanke på att det här med att få bestämma, vara med och styra vad som händer. (sångcoach 30)

Förskolepersonalens inflytande över sångsituationerna visar sig framför allt gälla sådant som rör ordning, främst barnens placering i rummet (sitta i ring, bestämda platser, sitta i knät på personalen osv) samt vissa av barnens beteenden. Det finns dock även situationer där de på samma vis som barnen, får vara medskapande av innehållet.

Att de (barnen, pedagogerna) ser att de får vara med och skapa materialet allteftersom man är inne i deras verksamhet och får med dem och. Också för att det på ett enklare sätt ska bli. Ja, men lätt för dem att ta in det i sin under sin dag sen när man inte är där längre. Det skapar liksom ringar på vattnet. (sångcoach 52)

När det gäller förskolepersonalens inflytande i relation till att skapa ordning för vissa av barnens beteenden, kan det exempelvis handla om att visa omsorg om de barn som behöver stöd i sitt deltagande eller hyssja de barn de anser är för högljudda. Enligt sångcoacherna finns en medvetenhet om att förskolepersonalen å ena sidan har kunskap som inte sångcoacherna har om barngruppen och om hur man lägger till rätta för att en samling ska ”fungera”, å andra sidan saknar ofta förskolepersonalen förståelse för hur sångcoacherna vill att sångsituationen ska vara. Det handlar framför allt om ljudnivå, exempelvis när sångcoacherna uppmuntrar barnen att sjunga starkt.

På en förskola så har det varit ett barn som sjunger mycket och ganska starkt. Jag brukar kolla på henne och vi brukar liksom mötas i hur mycket vi öppnar munnen. Jag upplever att hon alltid har en pedagog bredvid sig, och jag vet ju liksom ingenting om henne egentligen, förutom det här på musikstunden. Men, jag tycker vid flera tillfällen att en pedagog då har liksom dragit henne närmare sig liksom eller så tystat så här ”Ja, men nu är det bra”. Och jag tycker att hon bara sjunger. Hon sjunger starkt. Det är ju viktigt att inte tysta ner när de har input på vilken känsla som man ska sjunga med. Jag vill ju liksom bekräfta. Ja, *det* är en känsla eller ja, *så* kan vi sjunga. Ja, jag *hör* att du sjunger, vad härligt att du sjunger så starkt liksom! Jag tänker att det är mitt ansvar i så fall att spela svagare på gitarren kanske, men jag tycker inte hon sticker ut eller stör på något sätt liksom. (sångcoach 43)

Ovanstående exempel förekommer i alternativa versioner i flera sångcoachernas erfarenheter av RSF med relation till vikten av samarbete mellan RSF och förskolepersonalen. Detta utvecklas vidare senare i kapitlet under avsnittet ”kommunikation och öppenhet”.

Deltagarna är eniga om att det är viktigt att såväl barn som vuxna (förskolepersonalen) får inflytande över sångsituationerna. De sångcoacher som arbetar med att sjunga med förskolepersonalen utan barnen med (exempelvis i förskolepersonalkör), beskriver att även personalen har behov av att uppleva att de har inflytande över sångsituationerna.

Man märker man ju rätt så tydligt, precis som i barngruppen, vilka som vill ta plats och vilka som inte gör det på samma sätt. Och då kanske man låter dem som vill ta plats få göra det lite först, och då har de andra hunnit smälta och känna in. Och då kanske de inte behövt vara först, och då vågar de ta steget fram att fråga något eller leda något eller sjunga något. (sångcoach 46)

De sångcoacher som arbetar med personalens sjungande specifikt beskriver vikten av att personalen får inflytande över det som sker med grund i att förskolepersonal över lag beskriver sig själva som osäkra och okunniga när det gäller sång. Detta tas även upp av övriga sångcoacher.

Sammanfattning

Analysen visar att RSF arbetar aktivt och medvetet för att den demokratiska principen ”frihet” i form av barns rätt att sjunga i förskolan erhålls, genom ett förhållningssätt som utgår ifrån att deltagandet i sångsituationerna ska ses som valfritt och varierat där deltagarna ska ges inflytande över det som sker. Balansen mellan frihet och form är dock utmanande, och ibland krockar RSF synsätt och förskolepersonalens gällande exempelvis ordning och ljudnivå under sångsituationerna. När deltagarna tystas eller på andra vis inte ges inflytande över om/hur de vill vara delaktiga i den gemensamma sången, riskerar rätten att sjunga att inte erhållas.

Jämlika förutsättningar för delaktighet i sång

I analysen av resultatet blir det tydligt att rätten till sång som uttryck i förskolan står i relation till den demokratiska principen ”jämlighet” (<https://www.levandehistoria.se>) gällande deltagarnas förutsättningar att delta i RSF. De förutsättningar som skapar möjligheter för barnen i RSF att delta i sångsituationerna är styrda av *synen på sångkunskap, synen på kön och genus samt hur tillgänglig sången är*. Genomgående för alla tre förutsättningar är de *vuxnas förebildande* av detsamma, tillsammans med yttre

ramar så som exempelvis antal besök eller rumsliga aspekter. Förutsättningarna rymmer såväl enighet som oenighet deltagarna emellan, vilket presenteras nedan.

Synen på sångkunskap

De förutsättningar som huvudsakligen spelar roll för strävan efter den demokratiska principen ”jämlighet” (<https://www.levandehistoria.se>) gällande synen på sångkunskap i RSF är: *oenighet gällande synen på sångkunskap mellan RSF och förskolepersonalen samt förskolepersonalens kunskapsutveckling.*

Med en rörande samsyn om att *alla kan sjunga*, besöker sångcoacherna förskolor i över hela Sverige.

Min önskan är att när de här barnen växer upp, då är det aldrig någon som ska säga så här ”du *kan* sjunga, du *kan inte* sjunga”. Alla bara sjunger. (sångcoach 28)

Det är dock tydligt i resultatet att de flesta sångcoacher möter en majoritet av förskolepersonal som anser att de *inte kan sjunga*, eller inte sjunger på ”rätt” sätt (jfr Kulset & Halle 2020; Persson Aronson, 2022).

Det här med sången verkar väldigt laddat just så här kunskapen i att ja, då ska man alltså vara så *himla bra*. Plötsligt då räcker det inte med att man bara har förmågan att sjunga, utan det ska också vara *väldigt bra* för att det ska kännas okej att sjunga. (sångcoach 34)

Såväl sångcoacher som producenter anser att ”krocken” mellan de två synsätten är en av de mer utmanande delarna av deras uppdrag inom RSF.

Även om det kanske inte är det som sångcoacherna tänker att de ska arbeta med att gå ut och argumentera för sången utan man tänker att man ska gå ut och... Med sången så blir det en del av uppdraget, att övertyga folk om att det är också bra. Och det känns som att man *måste* göra det. (sångcoach 34)

Enligt deltagarna spelar de vuxnas sätt att förebilda sin relation till sång inför barnen roll för vilka förutsättningar som erbjuds för barn att delta i sångsituationerna.

Barnen gör som vi gör. Det är så, alltså. Man kan säga en sak och så gör man en annan, och då blir det barnen ser som är det som de agerar på. Och är de vuxna trygga runt omkring i sitt musicerande

och sjungande, så blir barnen det också. Även om det är vuxna som anser sig inte kunna sjunga eller ha fel röstkvalité eller vad det nu kan vara, så är det bättre att de sjunger än att inte sjunga alls. Det är jättejätteviktigt. (sångcoach 52)

Alltså barn gör ju som vuxna gör, så sitter det till exempel en passiv person med i sångstunden som inte sjunger, det sänder ju ett budskap till barnen att du inte måste vara med. (sångcoach 32)

Förskolepersonalen beskrivs av sångcoacherna som både delaktiga och inte i RSF. Flera sångcoacher upplever personalen som intresserad, engagerad och delaktig:

Jag har erfarenheten av hur viktigt det är att en pedagog inte sitter och tittar på klockan och att vara delaktig. Men jag tycker väl att de flesta är ganska delaktiga. (sångcoach 36)

Men desto fler sångcoacher beskriver förskolepersonalen som mindre eller inte alls delaktiga i sångsituationerna:

Många bara sitter ner. Men att jag förstår nu vikten av att kanske ta det samtalet innan. "Var gärna med" och bjuda in till det, för det är ju också lite konstigt, kan jag ju liksom tycka att de inte naturligt är med. Men de tycker väl att det här är någonting för barnen. (sångcoach 49)

Många sångcoacher beskriver förskolepersonalen som de viktigaste förebilderna barnen har, och att om personalen inte sjunger eller talar negativt om sitt sjungande så påverkar det barnen tydligt. Barn som ser förskolepersonal som inte deltar eller som talar negativt om sitt sjungande kommer troligtvis göra detsamma, beskriver deltagarna (jfr Halle i Balsnes et al., 2023).

Man märker när man kommer in i en barngrupp om det sjungs mycket i den gruppen. De är ju på direkt liksom, och är lite vana så där att haka på. Och då också ser man att förskolepersonalen också är väldigt deltagande liksom så. (sångcoach 52)

Många sångcoacher upplever att deras uppgift inte enbart består i att öka barnens sjungande i förskolan utan även förskolepersonalens sjungande, eftersom förskolepersonalen är de förebilder som barnen möter dagligen. Samtliga deltagare anser att majoriteten av förskolepersonalen de möter behöver utbildas eller fortbildas i sång (jfr Barrett et al., 2020; Halle i Balsnes et al., 2023; Persson Aronson, 2022).

Alltså, det är både och för man måste jobba utifrån det man har och de förutsättningar man har. Sen tror jag att liksom förskolepersonalen skulle kunna lyftas mycket mer. Men skulle de få mer utbildning och mera fortbildning så skulle det kunna bli mycket bättre på förskolan. Definitivt. Men samtidigt så måste man ju liksom uppmuntra dem att göra det med de medel man har. (sångcoach 51)

Av de sångcoacher som arbetar med förskolepersonalens utveckling specifikt, exempelvis i form av förskolepersonalkörer, beskriver vikten av att i första hand arbeta med att få personalen att känna sig trygga nog att våga sjunga.

Det ska ju vara en stund för de själva för att utveckla sina röster och hitta tryggheten i det och glädjen i att sjunga. (...) För det om jag kan få ge dem lite av det självförtroendet och lite av den här härliga känslan av att sjunga utan att det måste vara enligt en viss mall som de tror att det ska vara att det måste låta på visst sätt kan jag bara ge dem det. Så tror jag att där har vi där har vi mycket vunnet, för att då kanske de också vill ge vidare det till barnen sen och att de vågar. Att de vågar ta plats för de vet att ja, men det här handlar inte om att jag måste sjunga som en popstjärna eller operasånger eller vad det är, utan det handlar om att ge en känsla. (sångcoach 46)

En annan aspekt som sångcoacherna som arbetar med personalen lyfter är vikten av att det inte spelar så stor roll om det blir på ett ”visst sätt”, utan att försöka anpassa sången efter sammanhanget.

Det är ju det här liksom att våga bemöta och inte vara rädd för, att oj nu blev det inte riktigt rätt. Eller så här kan det också bli, att alla sinnen måste få vara med. Och det finns inget rätt och fel. Det måste inte vara på ett visst sätt, utan göra det som passar för den gruppen eller för det här barnet. (sångcoach 31)

Som tidigare nämnt, upplever sångcoacherna att många i förskolepersonalen anser att de inte kan sjunga eller inte sjunger på ”rätt” sätt. Det framstår som en komplex uppgift att som sångcoach komma in i en verksamhet med den kulturen, och vara den som anses ”kunnig”.

Personalen har en förutfattad mening, hur tydlig man än har varit med att det här är en gemensam process, att vi ska komma och sjunga tillsammans. Jag ska *inte* göra en föreställning för er. (sångcoach 52)

Flera sångcoacher, i synnerhet de som enbart besöker förskolorna vid ett tillfälle, upplever en svårighet i att besöka förskolor där de betraktas som en ”proffs-sångare” som kan något som de på förskolan inte kan, när deras ambition är att snarare utgöra en inspiration i att konkret hjälpa förskolepersonalen och barnen att sjunga mer i sin verksamhet i sin vardag.

Jag tar också upp för personalen, vikten av att försöka förklara att det inte handlar om den här perfekta lilla ringen av att sitta och sjunga, utan det handlar också om att man kan ta det i sitt sammanhang, i andra aktiviteter man gör under dagen. Och då tror jag också det skulle vara enklare för personalen att våga lite mer, om man kanske någon liten trudelutt när man ska gå ut eller när man kommer in, eller att det inte blir så tillrättalagt. (sångcoach 52)

Å andra sidan finns det flera sångcoacher som anser att det är viktigt att de förebildar för personalen att viss kunskap ändå krävs för att kunna sjunga och leda sång med barn.

För det första så bör man ju veta vilket omfång barnen behöver sjunga i. Och det behöver synliggöras hos alla, alltså både att man vet om det själv och att man väljer att låtar eller tonarter utifrån det. (sångcoach 43)

Vi testar lite olika övningar för bröstöst och övningar för att hitta höjdtönen och träna på att hålla luften och få ett flöde. För det är ju det också, att se hur kan man använda sångteknik liksom i verkligheten. (sångcoach 32)

Något som dock tas upp av många sångcoacher är att såsom projektet är utformat för de som besöker förskolor och inte arbetar med personalkörer, så räcker inte besöken till som tillräcklig fortbildning för personalen.

Om man ska vara krass, om man inte är en sjungande förskolepersonal så blir man det inte genom att det kommer dit en sångcoach. (...) Det behövs mer än så för att personalen ska känna trygghet. Lust och känsla av, vad roligt är det här är. Ja, vad bra det känns, det måste kännas bra. (sångcoach 30)

Många inom RSF anser att barnens röstläge ska vara utgångspunkten för den gemensamma sången i förskolan. Flera sångcoacher ägnar tid i sina program åt att förklara röstanatomi gällande skillnader mellan barns och vuxnas röster.

Det är så viktigt då för dem att förstå att det är skillnad mellan var de föredrar att sjunga, i vilket läge, och var barnen faktiskt kan sjunga. Att det är ett glapp eller en skillnad, att barnen inte klarar av att härma, och att det är därför som det är viktigt att lära sig det här. Att verkligen synliggöra vad det är som händer med rösten när vi sjunger i ett läge som inte är anpassat efter vår förmåga. Och det gör jag dels genom att ja, förstås påvisa en massa olika situationer där det hamnar där det hamnar fel, men främst att de får sätta det i sin egen kropp. (sångcoach 45)

Men det är ju lika viktigt att vi anpassar rösten efter barnen som att vi anpassar stolarna efter barnen, att förskolan har små toaletter, att vi hittar den här jämbördigheten. (sångcoach 33)

Vissa sångcoacher anser att det finns en motsättning i att å ena sidan uppmuntra personalen att våga sjunga, å andra sidan korrigera det röstläge de använder så att det passar barnens.

Det är mycket prat om röstläge. Jag tycker blir jag håller med såklart, men jag vill inte tysta en kvinna som sjunger i en låg alt, till exempel. Det viktigaste tecknet på att det funkar, det är att barnen sjunger! Alltså, om man lyssnar så här, om du sjunger, är det här en bra tonart? Är deras röster kraftfulla? Jag tänker inte så här att jag letar efter ettstrukna C när jag sjunger, utan jag kör mycket på känsla. För jag tänker att det slocknar på något vis, energin i gruppen, om det inte funkar. (sångcoach 30)

Det finns även sångcoacher som arbetar med att låta personalen utveckla både sitt eget röstläge, som att lära sig att sjunga barnens röstläge.

Personalkörerna är viktiga, att man också jobbar med den gruppen som är där utifrån deras röstförsättningar och deras önskan. Jag ger dem massa kompetensmaterial som de ska kunna använda i sin verksamhet. Och vi sjunger mycket utifrån barnens villkor och hur man ska få barnen delaktiga och tonarter och allt detta, men också att de vuxna ska få sjunga allt det där. Jag väljer även material som passar deras åldersgrupp och deras förutsättning. (sångcoach 46)

Det är även tydligt i analysen att många bland såväl sångcoacher som producenter anser att förskolepersonalens utbildning inte är tillräcklig för att göra sången tillgänglig för barnen.

Synen på sång, kön och genus

I relation till den demokratiska principen ”jämslälldhet” (<https://www.levandehistoria.se>) visar analysen att deltagarnas synsätt på kön och genus både spelar roll och inte när det gäller de förutsättningar som möjliggör deltagande i RSF sångsituationer. I detta avsnitt, i likhet med det föregående, visar sig vuxnas förebildande som centralt. Det som huvudsakligen spelar roll för jämlika förutsättningar gällande synen på kön och genus i RSF är *synen på barnen respektive de vuxna, genusmedvetenhet i projektet samt utmaningen i en obalanserad bemanning*.

De flesta av sångcoacherna anser att kön och genus inte verkar spela så stor roll när det handlar om barnen i RSF; ”Jag tycker att i den åldersgruppen som vi jobbar i nu, jag upplever inte att det har blivit så tydligt (sångcoach 28)”. Många sångcoacher beskriver dock att sådana aspekter visar sig som mer viktiga när barnen blir äldre och har erfarenhet av att äldre pojkar i högre grad visar ointresse för sång. Dock anser sångcoacherna att ett tidigt förebildande, redan i förskolan, möjligtvis kan påverka hur barnen agerar i högre åldrar.

Sen så blir det väl ofta att det går uppåt, hos de äldre barnen, de lär sig ju så fort och de blir präglade av vad de själva lyssnar på. Så det handlar det väldigt mycket om vad finns det för förebilder. (sångcoach 33)

Jag vet att det är jättesvårt att få till det och jag har väl kämpat för det alltid och märker att speciellt om man kommer upp till trean-fyran då börjar det liksom bli svårt, och ju mindre man sjunger på lågstadiet desto svårare är det i trean-fyran. Om de har en positiv upplevelse av att vi sjunger tillsammans och det är jävligt kul, så kan man möjligtvis överbrygga det? (sångcoach 30)

Många av de sångcoacher som arbetar med besök i förskolan är tydliga med att de *inte gör skillnad* på barnen med grund i kön eller genus när de arbetar med RSF.

Jag skulle inte säga att jag gör någon skillnad på flickor och pojkar i mitt sätt när jag är ute och arbetar, absolut inte. Jag tänker inte överhuvudtaget på det, utan jag tänker ”barn och pedagoger”. (sångcoach 49)

Jag tänker ju verkligen att det är *barn* och det är ju liksom att det för mig är det ganska könlöst, och den musik som jag brukar använda den är också könlös liksom. (sångcoach 33)

Även om RSF inte är anställda som personal i förskolan, kan detta resultat betraktas i sken av hur läroplanen för förskolan föreskriver att personalen ska arbeta aktivt och medvetet arbeta med jämställdhet (Lpfö18), eftersom RSF arbetar i förskolans miljö. En sångcoach tar även upp hur synsättet om att människans biologiska kön genererar ett röstläge specifikt för kvinnor (ljus) respektive män (mörkt) (Hentschel, 2017; Palkki, 2020) inte är lämpligt för arbetet med sång i förskolan.

Det är viktigt att inte dela upp barnen eftersom deras röster låter likadant upp till puberteten. Det är lika viktigt som att betona att vi ska sjunga i barnens tonarter. (sångcoach i del 1)

Gällande synsättet ovan, så finns det några sångcoacher (som främst arbetar med förskolepersonalens sjungande) som *gör skillnad* mellan den vuxna kvinnliga respektive manliga röstapparaten som framför allt framträder när vuxna ska sjunga i barns röstläge. En vanligt förekommande beskrivning av sångcoacherna är att kvinnors röstläge ligger närmre barnens, vilket gör det mer problematiskt för män att sjunga i barns röstläge.

Det en man som sjöng med, eller försökte sjunga med. Men mest "hummade" lite grann och ja, då tänkte jag på de barnen som satt runt om honom, för det blev det blir ju inte till någon hjälp. Han hummar plus att det är i ett röstläge som barnen inte kan hitta till. (sångcoach 49)

Den manliga rösten, där finns det ju där finns det ju ett ganska svårhanterat problem. Det här med att sjunga tillsammans med barn och att jag (en man) sjunger i en annan oktav. Och det är ju verkligen av svårt att jobba med, även om det om i de allra flesta fall funkar utan att man behöver säga någonting. Men när det väl går fel när jag sjunger Blinka lilla stjärna där, då får jag svar från barnen. (sångcoach 47)

Det finns dock andra upplevelser av att kvinnoröstens respektive mansröstens röstläge skapar utmaningar i RSF. Vissa sångcoacher som beskriver att även vissa kvinnor i förskolepersonalen har svårigheter att sjunga i barnens röstläge.

Förskolepedagoger kan säga "oj jag är ju alt, nu får vi problem för jag måste sjunga med min röst". (sångcoach i del 1)

En av sångcoacherna beskriver att hennes erfarenhet är många vuxna kvinnor med ett bekvämt röstläge inom ramen för en traditionell altstämma, kan ha svårare att anpassa sin röst enligt barns röstläge än vad män har (som i stället kan sjunga en oktav över

barnens läge). En kvinnlig sångcoach som arbetar med förskolepersonalkörer, beskriver även svårigheter med att förebilda sång för män:

En manlig kollega har varit med på de här träffarna och han är ju körsångare så han har ju varit liksom ett stöd för mansrösten. För ja, jag tycker att det är svårt som kvinna att förebilda för män. (sångcoach 32)

Vissa sångcoacher beskriver att de brukar aktivt förklara skillnader mellan mäns och kvinnors röstapparater och öva tonplacering specifikt med manlig förskolepersonal. Detta kan ses som ett sätt att *öka* (förskolepersonalens) *kunskap* (Flato & Hulth, 2021) som en strävan efter genusmedvetenhet, här med fokus på hur kön påverkar sång.

Majoriteten av alla sångcoacher anser att det inte finns några väsentliga skillnader mellan barnen betraktade som pojkar och flickor i RSF, snarare att det förekommer skillnader mellan olika förskolegrupper. Det förekommer dock några exempel på hur genus och/eller kön verkar medverka i hur barnen deltar i RSF, vilka rör rumslig placering av barnen och hur barnen väljer att sjunga. När det gäller rumslig placering, är det i exemplet en pedagog som utövar sitt inflytande i att skapa ordning för den kommande sångsituationen (vilket tagits upp under föregående rubrik).

Jag frågade pedagogen, är det är det "kille-tjej"? Hon sa ja, och sen satte barnen sig kille-tjej. Och jag blev väldigt förvånad över att det liksom fortfarande finns en tanke med kille-tjejtänket. (...). Jag vill inte börja liksom ändra på deras ordning och vissa har ju liksom foton där de brukar sitta när de har samling, och det är kanske fler som sitter "kille-tjej" utan att jag tänkt på det? Men att jag har haft den tanken, för jag tänker att det är så det är så förlegat så att.... de glasögonen hur de har suttit har jag liksom inte haft på. Ja, jag, jag kanske bara är helt omedveten för att, jag tänker bara att de är barn. (sångcoach 43)

Ovanstående exempel visar hur komplex det kan vara att komma in i förskolans verksamhet som sångcoach i en strävan att agera genusmedvetet, där personalens inflytande gällande ordning framträder som något svårt att ändra på, tillsammans med insikten över att själv inte alltid vara medveten om hur genusstrukturer framträder i förskolan. I de exempel som visar hur barnen väljer att sjunga, handlar det om dels om hur flickor respektive pojkar förhåller sig till att sjunga "seriöst" kontra "oseriöst", dels val av röstläge.

Ja, det är klart man ser tendenser av att pojkarna tar för sig mer. Det är ju så över lag om man ser till procent. Och sen är det ju alltid vissa tjejer också som är mer trygga med att sjunga riktigt och rätt enligt vad man "borde" och "ska" och hålla sig till ton, än vad kanske killarna gör. De svävar ut och vågar lite mer. (sångcoach 52)

Flickor gör ljusa ljud (ex katt), pojkar gör djupa brummiga ljud (ex monstertrucks, bilar, varg).
(skriftlig sammanfattning, sångcoacher i del 1)

I likhet med tidigare forskning (Hentschel, 2017; Palkki, 2020) framträder det som att flickor i höge grad än pojkar väljer att sjunga seriöst och ljust, medan pojkar väljer att sjunga oseriöst och ta för sig mer samt sjunga mörkt. En av de kvinnliga sångcoacherna beskriver att hon därför medvetet arbetar med att förebilda att hon som kvinna kan låta på olika sätt:

Jag försöker i alla olika sammanhang att bjuda på en bredd, alltså på mig själv. Hur min röst låter, att jag kan sjunga så att säga kvinnligt, kanske i någon form av huvudklang, och jag kan också låta liksom djup och manligt. Och jag kanske kan sjunga fult ibland, liksom. Och jag hoppas att det på något sätt kan inspirera. (sångcoach 28)

De sångcoacher som tillsammans med sångcoachen i citatet ovan uttalat strävar efter att arbeta genusmedvetet, gör så gällande framför allt genusaspekter. Det här kan ses som ett sätt att *aktivt motverka könsuppdelning* (Flato & Hulth, 2021) i RSF. Det kan exempelvis handla om att variera aktiviteter och rumslig placering för ökat deltagande (jfr Holmberg, 2014a), att inte dela upp barnen i könsgrupper, språkanvändning (ex undvika könspronomen och i stället använda namn eller säga "du") och vissa sångcoacher väljer aktivt bort viss repertoar på grund av att inte vilja förstärka genus på ett negativt sätt. Enligt flera sångcoacher är urvalet av repertoar varken medvetna eller reflekterade val när det kommer till genus.

Och jag menar att man inte tar det riktigt på samma allvar... det är det *här* urvalet. Vad vi sjunger, vilka låtar vi väljer, vilka låtar vi spelar upp för barnen och vilka vi sjunger med barnen, det är vi inte lika noga med. Det sker ingen reflektion på förskolan kring det på samma sätt som när vi väljer ut i litteratur. (sångcoach 33)

Bland de sångcoacher som arbetar uttalat genusmedvetet, beskrivs avsaknaden av aktiv reflektion gällande arbetet i förskolan, och en sångcoach beskriver att det ”spiller över på jämlikheten och representationen” (sångcoach 33).

Även om de flesta sångcoacher anser att kön och genus inte spelar så stor roll för barnens sångsituationer, är det av relevans att nämna att bemanningen är tydligt obalanserad för såväl sångcoacherna som förskolepersonalen (kvinnor är i hög majoritet), vilket möjligtvis kan spela roll för de möjligheter som erbjuds barnen att delta i sång.

Det är väldigt få män som deltagit, i alla pedagogkörer har jag mött 3–4 män av nästan 300 deltagare, om jag räknar ihop ifrån alla år och alla sammanhang. (sångcoach 46)

Ja, jag har träffat kanske 4 eller 5 män av 450 personer, så att de manliga förebilderna lyser ju med sin frånvaro. (sångcoach 45)

Med andra ord, barnen möter i hög majoritet kvinnor som är i huvudsak visar sig osäkra på sitt sjungande (förskolepersonalen) i förskolan, och sjungande kvinnor (sångcoacherna) i RSF. Av de manliga sångcoacher som deltagit i studien, har majoriteten av dem tagit upp att de ser sitt förebildande som just sjungande män som väldigt viktigt (jfr Hall, 2005).

Så det var två killar, 5-åringar, som var nog lite förvånade över att det satt en man där och sjöng och betedde sig liksom, och lekte katt. Killar kanske tycker att det är mera legitimt att få dansa och sjunga om det är en man där som gör det. (sångcoach 52)

Ibland känns det som att jag måste vara liksom ännu mjukare än vad en del tjejer behöver vara liksom, bara för att ungarna ska få upptäcka det. Den här den mjuka manliga sidan. (sångcoach 47)

Även en del av producenterna anser att män är viktiga som sjungande förebilder.

Manliga förebilder behövs; på förskolan, sångcoacher, familjekonserter, pappor. Vi behöver lyfta den frågan: kan vi vända oss specifikt till manliga sångare, pedagoger, körledare, körsångare, musiker – kan de lyfta sången på något sätt? (producentgrupp 3)

Bland de kvinnliga sångcoacherna som deltagit i studien problematiserar flera att de manliga sångcoacherna omtalas i RSF som särskilt ”viktiga” vid gemensamma konferenser och liknande, och någon undrar om deras arbete som kvinnliga sångcoacher

inte är lika viktigt. En frustration bland vissa av de kvinnliga sångcoacherna framträder i analysen, som består i att de å ena sidan anser att manliga sjungande förebilder är viktiga i förskolan där barnen framför allt möter kvinnor, å andra sidan anser att de kan göra ett lika bra förebildande arbete med att inspirera till sång som män.

Det är mycket kvinnlig personal. Och jag är kvinna. Och det finns flera aspekter, tänker jag om vi har pratat om att vi inte är sämre för att vi är kvinnor och håller på med sång... Det kan nästan bli liksom att "nu kommer en man som kan sjunga, så fantastiskt"! Det kan bli en sån effekt också. Och det tycker jag är så känsligt, för att vi gör ju ett lika bra jobb, de råkar bara vara färre. (sångcoach 48)

I problematiken med sjungande män och så vidare, så kan jag också bli lite sorgsen när man sitter där på Rösträttskonferensen, och så säger man att "vi är i alla fall fler män i år. Vi är 7 män i stället för 3". "Wow!" säger man. Men för tusan, vi är också 50 kvinnor. "Wow!" (sångcoach 50)

I kontrast till de sångcoacher som anser att det är viktigt med manliga förebilder, förekommer även de som menar dock att det viktigaste för att möjliggöra deltagande i sång för förskolebarn är att de möter trygga sjungande förebilder, oavsett kön.

Har man en bra förebild som är en trygg människa. Så tror inte jag att det spelar så stor roll... När de är små, tror inte jag att det spelar så stor roll, faktiskt. (sångcoach 32)

I relation till att sång ofta förknippas med femininitet, kan själva handlingen i att arbeta med att förebilda att sång är något för alla oavsett kön eller genus ses som ett sätt att *uppmuntra det feminina och utmana heteronormen* i förskolans sångsituationer (Flato & Hulth, 2021).

Sångens tillgänglighet

Analysen visar att delaktighetsaspekten "tillgänglighet" (Szönyi och Söderqvist Dunkers, 2012) agerar som en förutsättning för att deltagande i sång ska vara möjligt att erbjuda i förskolan, vilket i föreliggande avsnitt relateras till den demokratiska principen "jämsställdhet" (<https://www.levandehistoria.se>). Som tidigare nämnt, inkluderar tillgänglighetsbegreppet förekomster av hur man strävar efter att göra miljöer och objekt tillgängliga för deltagarna, samt hur man lägger till rätta för deras möjligheter för att förstå innehåll, språk och sociala koder. Det som huvudsakligen spelar roll för

jämlika förutsättningar i relation till sångens tillgänglighet i RSF är: *projektens respektive förskolornas budget, rumsliga förutsättningar, möjligheter till kontinuitet samt sångcoachernas val av innehåll och metoder för sångsituationerna.*

RSF genomförs vanligtvis genom ett eller flera besök på de medverkande förskolorna, men även som förskolepersonalkör/fortbildning för personal och/eller projekt där barn och vuxna från flera förskolor ses och sjunger tillsammans med RSF. Eftersom RSF organiseras olika inom alla deltagande regioner, skiljer sig de yttre ramar som styr hur ofta, när och på vilket sätt projektet genomförs. I synnerhet spelar projektens och förskolornas budget roll. På grund av detta nås inte alla svenska förskolor av RSF, vilket innebär att gemensam sång i förskolan så som den erbjuds inom RSF inte är tillgänglig för alla barn. Enligt flera av sångcoacherna handlar det om att ledningspersonal inom förskolan inte prioriterar att tacka ja till RSF med hänvisning till budget.

När vi ringde och pratade med cheferna i början om att vi erbjuder det här kostnadsfritt. ”Vi prioriterar annat i år. Hur kan du säga att det är kostnadsfritt? Vi kommer behöva ta in vikarier när personalen är borta”. Så att det är svårt. (sångcoach 32)

Det sitter en vuxen människa någonstans där och har ganska mycket ansvar för vad som faktiskt når barnen. Så det krävs att den personen vet vad det här är för något, och prioriterar det då. (sångcoach 34)

Även producenterna beskriver vikten av en tillåtande budget för att kunna öka sångens tillgänglighet.

Vi behöver mer medel för att skapa mer pedagogiskt material, skapa pedagogiska metoder och skapa fler tillfällen. (producentgrupp 1)

Även de rumsliga förutsättningarna tas upp som en aspekt som påverkar sångens tillgänglighet, här av en sångcoach:

En gång var det ett alldeles för trångt rum. Vi satt nästan liksom, ja, men det var liksom väggarna... och jag sa det efteråt att det här är inte optimalt liksom. Nästa gång, så försöker vi hitta en annan plats för det blir för trångt och då är det en del, de klarar inte det. Det blir för tajt liksom, blir för nära. Och så börjar man liksom åla sig ut. Det var oerhört svårt att röra sig. Jag tror att det hämmade situationen. (sångcoach 51)

Ovanstående är ett exempel på hur en yttre ram som rummets storlek kan spela roll för hur tillgänglig sången blir för deltagarna. Även producenterna anser att lokalerna är viktiga för möjligheter att göra sången tillgänglig inom RSF, tillsammans med sångsituationernas innehåll och metoder.

Anpassade lokaler för sångaktivitet, tänk in tillgängligheten, sjunga sånger som alla kan vara med på oavsett förkunskaper, barn tar till sig olika - det bör finnas en variation i hur/ vad man sjunger.
(producentgrupp 2)

Inom ramen för sångsituationerna som uppstår inom RSF, är de metoder som sångcoacherna beskriver för sin verksamhet i hög grad orienterade runt att göra sången tillgänglig för alla deltagare.

Jag brukar oftast fokusera på ganska korta sångtexter som är lättare att lära sig för att det ska vara liksom ge möjlighet för alla att vara med. (...) Just för att kunna liksom känna den musikaliska upplevelsen tillsammans. Det är en viktig aspekt av delaktighet. (sångcoach 30)

De synsätt som genomsyrar RSF – rätten till att uttrycka sig i sång, en strävan efter jämlika förutsättningar samt medvetenheten om att alla deltar på olika sätt – är ledsagande i vilka metoder som används för att öka sångens tillgänglighet.

När det inte är anpassat att man får ingen känsla av samhörighet, men när man väl har fått den där känslan av samhörighet har man har man känt den en gång. Wow. Vi började samtidigt. Vi slutade samtidigt, vi gjorde rörelser på samma ställen och det var svagt från alla och det var starkt från alla.
(sångcoach 32)

Flera sångcoacher lyfter vikten av att det är de vuxnas ansvar att tillgängliggöra och respektera att alla deltar på olika sätt i sång.

Och det är också skönt för att beroende på om det är barn som har olika behov. Barn med särskilda behov, då är känslor och framför allt via piktogram väldigt bra. Om det är någon som vandrar i bakgrunden eller som kanske sitter lite längre bort och inte riktigt vill vara med så är de med ändå. Och det är okej att inte uttrycka sig, man kan även uttrycka känslan längre bak i rummet eller i ett annat rum. Ibland har jag haft barn där det är någon som bara sitter och tittar på lite bakom ett fönster. (sångcoach 52)

I sångcoachernas beskrivningar förekommer några gemensamma utgångspunkter för hur de arbetar med att göra sången tillgänglig för alla deltagare: positiv förstärkning (tas upp under nästa rubrik om kommunikation och öppenhet), strävan efter jämlika förutsättningar för deltagande, samt att sångsituationerna ska anpassas efter deltagarnas förutsättningar. Anpassningen innebär, som tidigare nämnt, att balansera form mot frihet i stunden. Gällande form så lyfter flera sångcoacher vikten av att såväl besöken från RSF som innehållet i sångsituationerna är återkommande eftersom vissa barn, i synnerhet de minsta, behöver flera tillfällen på sig för att våga eller vilja delta.

Det tar stund att vänja sig vid någonting som är svårt i början, kanske blir det jättebra sen. Det märker jag bara på mina 3 gånger som jag är ute, att första gången är det läskigt. Många barn tycker att det är... jag brukar liksom duka upp, släcka ner lite, ha någon ljusslinga, så de kommer in i ett rum. Här händer det någonting och det kan vara otäckt första gången, och säkert andra också. Men tredje gången då har man varit med om det... då har man erfarenhet och då blir det enklare, och förhoppningsvis roligt. (sångcoach 33)

Även producenterna lyfter vikten av kontinuerliga möten för att öka sångens tillgänglighet:

Barnen måste känna sig sedda, trygga. Det kan vara svårt att skapa dessa förutsättningar vid enstaka tillfällen. Därför är det bra att man genomför Rösträtt kontinuerligt med återkommande besök. (producentgrupp 1)

Sångcoacherna anser att innehållet för sångsituationerna ska vara anpassat för att alla ska kunna delta i sången. Här nämns exempelvis att använda sig av förskolans befintliga repertoar, sångskatten, djursånger och namnsånger, och att det är viktigt att alla deltagare blir vana vid innehållet (jfr ”förskolegemensamma referenser” enligt Holmberg, 2014a; Wallerstedt 2015; Wallerstedt et al., 2022). Några sångcoacher använder sånger de komponerat själva, och några skapar sånger tillsammans med deltagarna i stunden (jfr Törnqvist i Angelo & Sæther, 2014). Flera sångcoacher nämner att sjungandet inte alltid måste vara i form av sånger, utan lika gärna kan vara att sjunga korta texter, ordlös sång eller att pröva olika ljud på känslor:

Att hitta och komma åt olika känslor när man är liten, som man inte kan göra på andra sätt än att använda sin kropp och sin röst. Vissa barn gråter helt tyst, låter inte när de gråter, att de faktiskt ska våga låta. Vissa barn har jättesvårt för att bli arga. Sluter sig liksom, det här att våga släppa ut. Och

för andra, att inte bara gapa hela tiden utan att faktiskt hitta någonting annat. Du kan också låta vackert. Du behöver inte skrika för att höras, du kan prata och du kan sjunga (sångcoach 33).

Flera sångcoacher tar upp härmning och/eller call-response som en fungerande metod för att göra sången tillgänglig. Att leka genom att skapa ”magiska rum”, gå in i en roll och använda leksaker som medhjälpare i leken och sången är även vanligt förekommande metoder i RSF (jfr Wallerstedt et al., 2022). Många sångcoacher använder sig även av sångkort, piktogram, bildstöd och/eller teckensång för att förstärka tillgängligheten för alla deltagare. En ytterligare strategi för att tillgängliggöra materialet som används av flera sångcoacherna är att spela in materialet inför, under eller efter besöken för att dela med förskolepersonalen.

Nu sätter jag mig på den här stolen så får du sitta mittemot och sen så spelar vi igen inför barnen. Och då vet barnen att den finns på den paddan också, och då är tröskeln än mindre för de här vuxna att söka upp materialet efteråt. (sångcoach 47)

Sammanfattning

Resultatet visar att RSF strävar efter att möjliggöra den demokratiska principen ”jämlighet” (<https://www.levandehistoria.se>) i projektet genom att skapa, upprätthålla och utmana förutsättningarna för deltagarna. Men det finns även situationer där strävan inte når ända fram, vilket riskerar att resultera i att endast vissa barn erbjuds möjligheter att delta i förskolans sångsituationer.

Gällande synen på sångkunskap arbetar RSF med utgångspunkten i att alla kan sjunga. Ett sådant synsätt grundlägger jämlika förutsättningar till att erbjuda barn att delta i förskolans sångsituationer, även om förutsättningarna till delaktighet kan variera. Men eftersom förskolepersonalens syn på sång som något de inte kan eller som något som man behöver lära sig mycket om för att kunna är den som barnen möter i vardagen, finns det risk att vissa barn inte nås av RSF synsätt och att detta i sin tur leder till att de grundläggande möjligheterna till jämlika förutsättningar till delaktighet i sång riskerar att försvinna. Det finns en frustration bland RSF över att utöver att öka barns sjungande även öka förskolepersonalens sjungande, eftersom de står långt ifrån varandra ur detta hänseende. Många sångcoacher anser att de inte hinner påverka personalens synsätt

inom ramen för RSF. Eftersom förskolepersonalen betraktas av RSF som barnens viktigaste förebilder, lyfts personalens fortbildning som en viktig aspekt av RSF arbete.

Gällande synen på kön och genus, visar resultatet att såväl skillnader som frånvaro av skillnader mellan deltagarna betraktade som kvinnor/män och flickor/pojkar förekommer. Detta innebär att resultatet inkluderar exempel av såväl jämlika som ojämlika förutsättningar för att delta i RSF. Sångcoacherna gör inte skillnad på barnen, med i vissa situationer på vuxna i med hänvisning till röstapparatens fysiska förutsättningar. När det handlar om de skillnader som sångcoacherna bevittnat, beskriver de flesta att det inte visar sig tydligt i verksamheten. Det förekommer endast ett exempel av hur förskolepersonal delar barnen enligt kön (rumslig placering). Sångcoacherna beskriver några situationer där verkar barnen agera i relation till förväntningar kopplade till kön/genus, vilka handlar om när de får välja hur de ska sjunga. Flera av sångcoacherna beskriver hur de arbetar aktivt genusmedvetet i RSF, vilket kan ses som en strävan efter att skapa jämlika förutsättningar för delaktighet. En aspekt som är framträdande i analysen är hur såväl förskolans som RSF bemanning är obalanserad ur ett könsperspektiv (kvinnor i majoritet). Medvetenheten om detta visar såväl att såväl sångcoacher som producenter beskriver och lyfter offentligt att manligt förebildande i RSF viktigt, men att några kvinnliga sångcoacher uttrycker en frustration över att deras arbete inte lyfts som lika viktigt och att situationen är omöjlig att påverka för dem som kvinnor. Med detta i åtanke är det möjligt att se hur det förebildande arbetet med att sträva efter jämlika förutsättningar till viss del görs omöjligt för kvinnliga sångcoacher.

Gällande tillgänglighet, visar resultatet att RSF strävar efter att göra miljöer och objekt tillgängliga för deltagarna och att de lägger till rätta för möjligheter för att förstå innehåll, språk och sociala koder. Det är dock tydligt att projektens och förskolornas budget ramar in vad som blir möjligt att tillgängliggöra i RSF, om det ens blir möjligt alls. För de förskolor som inte prioriterar att samarbeta med RSF riskerar sången bli helt otillgänglig, beroende på hur personalen själva väljer att arbeta med sång i verksamheten. Många sångcoacher och producenter betonar vikten av kontinuerligt arbete för att tillgängliggöra sången, eftersom många barn behöver hinna utveckla upplevelsen av rutin för att våga eller vilja delta i sångsituationerna. Här uppstår en krock i de verksamheter där RSF enbart besöker vid ett tillfälle som riskerar sångens tillgänglighet. Samtliga sångcoacher beskriver att det

viktigaste med val av metoder och innehåll för sångsituationerna är att det ska ledsagas av att alla ska ges möjlighet att delta i sången. I detta medföljer att förhålla sig till balansen mellan frihet och form. Många sångcoacher använder sig av verktyg för att öka sångens tillgänglighet, här nämns främst sångkort, piktogram, bildstöd, teckensång samt inspelning av materialet.

Vikten av kommunikation och öppenhet

I relation till den demokratiska principen om ”kommunikation och öppenhet” (<https://www.levandehistoria.se>) betonar deltagarna framför allt att ett respektfullt och öppet samarbete med förskolan är avgörande för hur projektet faller ut. I många fall kontakter producenterna och/eller sångcoacherna de medverkande förskolorna före besöken, och i vissa fall hälsar de på. Många producenter lyfter vikten med ”förarbetet och förankringen hos personalen på förskolan (producentgrupp 4)”, i likhet med hur många sångcoacher beskriver att de strävar efter samarbete med förskolepersonalen. Detta kan dock innebära en del ytterligare arbetsuppgifter för RSF.

Alltså att det är ganska mycket merarbete kring en rösträttsskonsert som egentligen behövs göras för att det ska bli fruktbart för dem. Alltså typ mejlandet innan, kontakten med dem, ringandet. Alltså, det är ganska mycket merarbete. För att liksom få dem att förstå att de behöver vara delaktiga, förskolepedagogerna, att om de deltar efter sin egen förmåga så vågar barnen också. För de känner ju inte mig. (sångcoach 44)

Det som huvudsakligen spelar roll för kommunikation och öppenhet i RSF är *strävan efter samsyn mellan sångcoacherna och förskolepersonalen, samt upplevelsen av erkännande*. Flera sångcoacher nämner att samarbetet mellan dem och personalen är viktig för att nå en slags samsyn i hur RSF ska landa väl hos barnen.

Pedagogerna är ju bryggan över till att det här är okej. Och att de sjunger med, då ser ju barnen det, för pedagogerna är deras trygga punkt. Så de blir ju bryggan över till barnen (...) Pedagogerna kan hjälpa mig att dra upp energin eller liksom om de märker att ja, det är lite dåligt med fokus, men då kan ju de hjälpa till. (sångcoach 43)

Som tidigare nämnt kolliderar ofta förskolepersonalens syn på sång med sångcoachernas, vilket kan resultera i ojämlika förutsättningar till delaktighet i

sångsituationerna. Flera sångcoacher nämner att de därför brukar samtala med personalen om deras respektive förväntningar inför besöken.

Hur tydlig man än har varit med det innan man kommer ut, så finns det oftast en föreställning av att barnen ska gå på rad och tysta de ska sätta sig i en halvcirkel. Det är jätteviktigt enligt pedagogerna. Så barnen har ju en förväntan på sig som jag försöker riva av lite snabbt. Där det ska få vara mer öppet att om någon behöver gå omkring så är det okej. (sångcoach 52)

Vi kommer in i deras verksamhet. Vi vill att det ska bidra, inte att det ska kännas som kaos varje gång att jag har varit där. Och där försöker jag att ha träffat pedagogerna innan, där jag berättar syftet med själva Rösträttsprojektet i sig och liksom synliggör att varför det är viktigt, och att vi måste sjunga i ljusare tonarter för barns. (sångcoach 43)

Sångcoacherna lyfter ofta vikten av att betona för deltagarna att alla har en röst som låter kan användas på olika sätt, och många av sångcoacherna förebildar detta genom att under besöken använda sin röst på flera olika vis.

Det är ju att just skränigare, alltså ju ”jobbigare” gruppen är, desto mer sjunger de. Och det tycker jag är så spännande. Det är nästan värre med de här som bara... det är så tillknäppt så det finns det finns ingen energi. Det tycker jag är omöjligt, för jag menar som sagt, det går inte att tvinga någon att sjunga varken när de är små eller stora. Jag är ganska skränig själv så att det blir väl att, men att vi liksom, vi skränar tillsammans. (sångcoach 32)

I de situationer där sångcoacherna inte har möjlighet att samtala med förskolepersonalen före besöken för att etablera samsyn i att sångcoacherna exempelvis önskar att barnen själva väljer hur de sjunger, finns det risk för att vissa barn inte upplever att deras sätt att sjunga är accepterat. Många hänvisar personalens hyssjande av ”högljudda” barn till att det troligtvis hör till förskolans generella ordningsregler att hålla nere ljudvolymen.

När vi prövar känslorna och får in dem i sångerna, då får ju nästan vissa pedagoger panik. ”Nej inte så högt!” Inte mot mig då, utan mot barnen. Och så sa jag att det är okej, jag bjöd in till det här. Jag ville att det här skulle de skulle få testa liksom. (...) Ja, men det finns någon slags ordning som liksom förskolepersonalen försöker hålla när de kommer in. (..) och det kan man ju verkligen förstå också. Det är ju ett sätt att förbereda barnen så att de vet vad som förväntas av dem när de kommer in till mig. I all välmening. Men sen kan man ju då försöka rucka på det, eller så fort man kommer in då och betrygga pedagogerna i att det är okej att det blir lite kaos för att vi samlar ihop oss sen igen. (sångcoach 52)

Utöver vikten av samsyn, visar analysen visar att kommunikation och öppenhet framträder som en strävan efter ett ömsesidigt *erkännande* (Szönyi och Söderqvist Dunkers, 2012) deltagarna emellan i RSF. Samtliga sångcoacher beskriver att de arbetar medvetet med att såväl med barn som vuxna deltagare ska känna sig bekräftade, respekterade och accepterade som människor i sångsituationerna.

Man måste ha man måste ha övat sitt eget mod på att vara med, och för att kunna vara modig så måste man blivit mött någonstans. Jag ser till att försöka möta varje barn där de är. Jag försöker se varje barn, jag försöker använda barnens namn. Jag försöker skapa kontakt med ögonkontakt och kroppsspråk. Jag försöker ge barnen en upplevelse av att de är värdefulla i de här mötena. Jag ser till att möta personal och ungar i korridoren eller ute i leken. (sångcoach 47)

När det gäller förskolepersonalens upplevelse av erkännande i sångsituationerna har det tidigare nämnts att de upplever sig som okunniga i sång. I kontrast till detta beskriver samtliga sångcoacher som arbetar med att sjunga med enbart förskolepersonal i någon form, att den övergripande upplevelsen av att möta personalen på detta vis är att de efteråt uttrycker att de känner sig bekräftade i sitt sjungande. Ett exempel på hur detta kan visa sig är i en övning där personalen fått sjunga och pröva att uttrycka karaktärer och känslor i sången:

Vi sjunger, låt säga ”Vem kan segla förutan vind”, och vi ska gå genom rummet från ena sidan till den andra. På den ena sidan är vi noll år och på andra sidan av rummet är vi hundra år, och så ska de få sjunga. Och vad händer med kroppen och rösten och känslan? Det kan vara att man är jätteglad på ena sidan och lite arg på den andra, och det här är de tycker det är jätteroligt. Hur de gör detta kollektivt fast utifrån sina egna förutsättningar. Och där plötsligt ser man dom som kanske har varit lite blyga. De blir också mer och mer bestämda och lite förbannade ju längre bort i högra hörnet man kommer. (sångcoach 46)

Många beskriver att förskolepersonal som genomgår fortbildning i sång tillsammans framgent utvecklas till att bli mer trygga i sången (jfr Bæverfjord & Sæther i Øien et al., 2023; Fryklund & Wennberg i Holmberg, 2014b; Kulset & Halle, 2020).

Vi måste vara lite ödmjuka med att vi har både vuxna och barn som inte vet hur de ska använda något som de är födda med. På något sätt har stängt igen den där dörren. Någon gång hände det, att de inte har vågat. Det handlar ju om, kan du använda din röst eller sjunga? Då handlar det också om att du vågar visa: här är jag. Eller: vem är jag? Det har så mycket större mening att du ser vem du är. (sångcoach 48)

För att återknyta till de tidigare nämnda utgångspunkterna för sångens tillgänglighet, är positiv förstärkning, strävan efter jämlika förutsättningar samt att anpassa sångsituationerna efter personalens förutsättningar de aspekter som tas upp av sångcoacherna som viktigast för att hjälpa personalen känna sig mer kunniga sångare. Dock är det värt att notera att i de RSF-projekt där det är valfritt att delta för personalen, utgör majoriteten av deltagarna vana sångare.

De som jag har jobbat med, det är ju de som tycker det är kul att sjunga. Deras kollegor som håller tyst, de skulle ju aldrig anmäla sig och det är ju det som är så synd, för det är ju dem jag skulle vilja jobba med. De som väljer att sitta tysta av personalen. De skulle heller kanske inte då dyka upp på Rösträttsverksamheterna om det var frivilligt att delta. (sångcoach 32)

När det gäller sångcoachernas upplevelse av kommunikation och öppenhet som en del av att känna sig erkända, är det främst känslan som berörts ovan av att bli bekräftad och accepterad som människa och inte bara som ett besökande ”sångproffs” som tas upp av de sångcoacher som enbart gör ett besök vid respektive förskola.

Att se att vi som vi som sjunger eller möter barn, alltså pedagoger eller sångare, att vi är mer än vår funktion. Jag är inte bara en sån som kan stämma en gitarr eller leda en sångstund. Jag är också någon som kan spela fotboll, eller någon som kan sitta och prata. Vi måste liksom lära varandra barnen och att vi har det här primära planet, där vi alla är liksom människor, där vi möts. Att vi musicerar är liksom nästa steg, men vi måste hitta varandra som människor först. (sångcoach 47)

Ett ytterligare exempel på hur sångcoacherna upplever bekräftelse och acceptans finns i deras beskrivningar av de två konferenser som arrangerats för alla involverade i RSF. Flera sångcoacher beskriver att de upplever sig själva som rätt ensamma i sin yrkesroll, och att konferenserna har fungerat som ett givande kollegialt nätverk där de känt sig bekräftade och accepterade av varandra.

Sammanfattning

Resultatet visar att upprätthållandet av den demokratiska principen ”kommunikation och öppenhet” (<https://www.levandehistoria.se>) deltagarna emellan är viktigt för resultatet av RSF. Detta etableras främst i samtalen mellan RSF och förskolorna, något som dock innebär merarbete för en del sångcoacher. Att ses och samtala tillsammans anses dock

mycket viktigt för att utveckla samsyn om sådant som RSF anser relevant för att kunna genomföra sin verksamhet. Det handlar framför allt om sådant som kan krocka med deras synsätt om att sång som uttryck ska ses som en rättighet och en kunskap som alla har, en strävan efter jämlika förutsättningar samt en medvetenhet om att alla deltar på olika sätt. Resultatet exemplifierar hur bristen på samsyn kan leda till att sångcoacherna upplever att en krock mellan deras och förskolepersonalens föreställningar om hur en sångsituation på förskolan ska vara. Förskolepersonalen beskrivs som en ”brygga” mellan sångcoacherna och barnen, vilket förstärker vikten av samsyn. Resultatet visar även att ett ömsesidigt erkännande, upplevelsen av att känna sig sedd, bekräftad och accepterad som människa, är centralt för samtliga deltagare i RSF. Sångcoacherna beskriver att de arbetar medvetet för att skapa en sådan miljö för såväl barn som vuxna, och att även de önskar bli bemötta på samma vis.

Delaktighet i förskolans sångsituationer

Det finns ju en del barn som bara vill sitta med som inte är delaktiga... men de *är* delaktiga ändå. De kanske inte sjunger så mycket eller gör rörelserna, men de noterar och är delaktiga på det sättet. (sångcoach 49)

Avslutningsvis visar analysen att den demokratiska principen ”deltagande” (<https://www.levandehistoria.se>) är centralt för RSF verksamhet. Samtliga deltagare, såväl sångcoacher som producenter, beskriver att de strävar efter att alla ska vara delaktiga i sångsituationerna. I relation till att själva deltagandet kan utövas på olika sätt med grund i deltagarnas förutsättningar, blir vissa utkomster mer tillgängliga för deltagarna än andra.

Nedan presenteras fyra områden som beskrivs i resultatet som önskade utkomster, resultat eller effekter av att vara delaktig i RSF: *musikaliska, individuella, sociala* samt *demokratiska utkomster*. Genom att använda Szönyi och Söderqvist Dunkers (2012) sex delaktighetsaspekter blir det möjligt att se hur dessa områden relaterar till delaktighet.

Musikaliska utkomster

Du och jag sjunger ihop och vi är så olika, men vi kan ändå samsas rytmiskt och samma text, samma melodi, samma låt, samma handling. Det är som att man skulle läsa en saga tillsammans,

men det gör man ju aldrig utan det är alltid bara en som läser. Så det är en fantastisk samarbetskänslan man får där, tror jag. (sångcoach 29)

I RSF består de musikaliska utkomsterna i att uppleva musikaliskt samspel, lära sig att hantera sin sångröst, uppleva sin röst i förhållande till omgivningen, göra insikten om att alla låter på olika sätt (jfr Halle i Balsnes et al., 2023). Att sjunga tillsammans kan betraktas som exempel på demokrati gällande upplevelser av *samhandling* och *tillhörighet*, vilka förutsätter *tillgänglighet* (Szönyi & Söderqvist Dunkers, 2012).

Individuella utkomster

Sång är ju fantastiskt unikt. Det är det på det sättet för att det är så laddat och kopplat till mig som varelse, och mitt värde att få finnas till som människa. (sångcoach 32)

När det kommer till individuella utkomster är upplevelsen av att bli sedd, bekräftad, känna trygghet, hantera känslor, öka självförtroende mest framträdande i analysen. Att hitta sin röst och våga uttrycka sig, utforska sin identitet, att ta plats (jfr Bjørkvold, 1989; Halle i Balsnes et al., 2023). Att utveckla sin motorik/rörelse/hälsa (jfr Welch, 2022). De individuella utkomsterna kan betraktas som exempel på demokrati gällande upplevelsen av *erkännande*, vilket förutsätter *tillgänglighet* (Szönyi & Söderqvist Dunkers, 2012).

Sociala utkomster

Den upplevelsen att delta i någonting som känns liksom stort. Den vill man ju såklart ge till barnen, för man vill ha den själv och man vill inte att den ska försvinna. Den är så viktig liksom. Så jag tänker att det handlar om någonting större också. Vad är det för värld vi vill ha? (...) Vi har så många olika roller och så många olika attityder genom hela livet. Men ibland är det bara skönt att ja, men nu står vi alla här oavsett vilken roll vi har och sjunger. (sångcoach 44)

Utkomster som tas upp som positiva gällande det sociala i RSF, är främst upplevelser av samarbete, gemenskap, samvaro, möten med andra människor (jfr Welch et al., 2014). Detta kan innebära att uppleva något tillsammans, att känna tillhörighet (jfr Bartleet et al. 2016; Clarke et al. 2015; Papageorgi et al. 2022; Welch et al., 2014). Språkutveckling lyfts även som en social aspekt, med relation till att utveckla kommunikation (jfr Hofvander Trulsson 2010; Welch et al. 2021). De sociala aspekterna kan betraktas som exempel på

demokrati gällande upplevelsen av *tillhörighet*, vilken förutsätter *tillgänglighet* (Szönyi & Söderqvist Dunkers, 2012).

Demokratiska utkomster

Det är ju liksom en färg på paletten i att kunna uttrycka sig som skulle försvinna om man inte hade (...) det här med att bara få uttrycka sig som människa i första hand. Och där kommer tonen också, och det här med att man kan uttrycka det på vilket sätt man vill. Att man kan uttrycka det både stort och litet. Varandet, existerandet, att uttrycka sig som människa och individ tror jag på något sätt. (sångcoach 36)

Gällande de demokratiska utkomsterna i RSF, så är det upplevelsen av att ha inflytande, medbestämmande, yttrandefrihet, inkludering (jfr Aspán & Balldin i Aspán et al., 2017; Ehrlin, 2012; Törnqvist i Angelo & Sæther, 2014) i relation till barnkonventionen samt förskolans läroplan som visar sig mest framträdande i resultatet. De demokratiska aspekterna kan betraktas främst som exempel på demokrati gällande upplevelsen av *autonomi* som förutsätter *tillgänglighet* även om samtligt innehåll relaterar till demokrati (Szönyi & Söderqvist Dunkers, 2012). När det gäller den sista delaktighetsaspekten, *engagemang*, beskriver sångcoacherna genomgående i resultatet att de försöker förebilda sitt engagemang för att sjunga tillsammans i syfte att engagera de andra deltagarna och förändra deras synsätt om sångkunskap (jfr Lagerlöf & Wallerstedt, 2018; Linge, 2017; Johnson & Zadig, 2020).

Som nämnt inledningsvis i rapporten, beskriver förskolans läroplan (Lpfö18) att förskolan ska vila på demokratisk grund där demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter ska respekteras (Skolverket, 2018). Utbildningen ska genomföras i demokratiska former och såväl skollag som barnkonventionen ska återspeglas i förskolans verksamhet. Förskolan ska främja jämställdhet och aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling. Sett i sken av ovanstående resultat, är det möjligt att hävda att även om RSF inte är en förskoleverksamhet, kan mycket av deras verksamhet relateras till föreskrifterna i förskolans läroplan gällande demokrati, jämställdhet och delaktighet.

Slutsats

Som titeln på föreliggande rapport antyder – ”Alla deltar på olika sätt” – framstår det varierade deltagandet, det vill säga den definition av och utgångspunkt i delaktighet i RSF, som resultatets kärna. Formuleringen förutsätter att sång som uttryck ses som en rättighet och en kunskap som alla har, en strävan efter jämlika förutsättningar samt en medvetenhet om att alla deltar på olika sätt, vilket är ledsagande i hur RSF försöker skapa möjligheter till delaktighet i sång på förskolan.

Slutsatsen av rapporten är därmed att deltagarna i undersökningen, sångcoacher och producenter i RSF, är och strävar efter att göra sig medvetna om demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet i hur de förhåller sig till och lägger till rätta för delaktighet i sång i förskolans sångsituationer. Detta visar sig mer specifikt som en utgångspunkt i *rätten till sång som uttryck i förskolan*, en strävan efter att skapa *jämlika förutsättningar till alla att delta* i förskolans sångsituationer, betoningen av *vikten av kommunikation och öppenhet mellan* deltagarna i projektet samt insikten om att när dessa tre områden samspelar så skapas möjligheter till att öka deltagande - genom att möjliggöra *delaktighet i förskolans sångsituationer*.

Resultatet visar även att RSF strävan inte alltid resulterar i deltagarna inte ges möjlighet att ta del av projektets positiva utkomster, vilket visar sig i situationer där förutsättningar för delaktighet är ojämlika för deltagarna. Dessa situationer består exempelvis av att man saknar samsyn om hur balans mellan frihet och form i sångsituationernas genomförande mellan sångcoacher och förskolepersonal, exempelvis gällande ordning och ljudnivå. Här riskerar deltagare tystas och/eller inte ges inflytande över sin delaktighet i sångsituationerna. Även avsaknaden av samsyn gällande sångkunskap mellan sångcoacherna och förskolepersonalen, tillsammans med budgetramar som inte möjliggör kontinuerligt arbete kan riskera att deltagarna går miste om de positiva utkomsterna i projektet. Såväl förskolans som RSF bemanning består i majoritet av kvinnor, vilket innebär att strävan efter att förebilda jämlikt är en omöjlighet för majoriteten av sångcoacherna i RSF.

Avslutande ord

Som rapportens titel och innehåll avslöjar, är delaktighet en central utgångspunkt för RSF verksamhet. Den är även en ordlek på den inledande frasen för projektets signaturmelodi som lyder ”alla låter på olika sätt”⁷. Även titeln på den tidigare utvärderingsrapporten ”Att låta på olika sätt” (Johnson & Zadig, 2020) som handlar om genrebredd och kvalitetskriterier för Rösträttsprojektet under 2019–2020 refererar till signaturmelodin. Föreliggande rapport om RSF handlar dock om demokrati, genusmedvetenhet och delaktighet, och jag föreslår därför att den betraktas som en vidareutveckling av några av resultaten i Johnson och Zadigs rapport (2020). Nedan diskuteras några av deras tidigare presenterade kvalitetskriterier, gällande dels deltagande och närvaro av deltagarnas röster, dels anpassningen av sångsituationernas tempo eller flöde till undervisningsmaterial, jämförelse med resultaten från föreliggande rapport.

När jag betraktar resultatet av Johnson och Zadigs rapport (2020) tillsammans med resultatet av föreliggande rapport slås jag av komplexiteten i att RSF å ena sidan vill öka sjungandet i förskolan, å andra sidan är väl medvetna om deltagarnas demokratiska rättigheter att välja själva om de vill sjunga eller inte. Två av Johnson och Zadigs (2020) kvalitetskriterier för RSF arbete med sång på förskolan är formulerade som att deltagarna bör vara ”aktivt engagerade under en ”hög andel av lektionen”, samt att deltagarnas röster ”gärna ska vara tydligt närvarande” genom sång eller tal. Det är rimliga kvalitetskriterier i sken av att det syftar till att öka själva kvaliteten på sjungandet i förskolan, det vill säga, *hur* sång i förskolan kan genomföras för god kvalitet. Föreliggande rapport visar dock att den största utmaningen för RSF i nuläget handlar om *att* eller *om* sång genomförs i förskolan överhuvudtaget. Gällande Johnson och Zadigs (2020) kvalitetskriterie som handlar om att anpassa sångsituationernas tempo eller flöde till materialet som används, vill jag hänvisa till den del av resultatet som tar upp balansakten mellan frihet och form inom området *sångens tillgänglighet*. Här visar sig anpassningen i föreliggande studie inte enbart handla om materialet, utan även till deltagarna som medverkar i sångstunden.

⁷ Musik av Dan Bornemark, Anders Larsson, Mimi Terris, Dan Knagg. Musik Dan Bornemark.

Johnson och Zadig (2020) betonar även i sin rapport att en framtida utveckling av *Rösträtt – sång på förskolan* bör inkludera en undersökning av möjligheterna till att definiera förskolepedagogernas roll ännu tydligare. I sken av resultatet av föreliggande rapport vill jag ansluta mig till Johnson och Zadigs kör, och understryka detta ytterligare. Som resultatet visat, framstår förskolepersonalens förebildande och utvecklingen av samsyn mellan personal och RSF som av stor vikt för utkomsten av RSF mål. Uppgiften i att öka förutsättningarna för personalens sjungande beskrivs av sångcoacherna som (nästan) lika viktig som att öka barnens förutsättningar. Ur ett förebildande perspektiv, kan de vuxnas ageranden kan betraktas som förutsättningar för barnens utveckling.

Avslutningsvis är det värt att nämna att rapporten inte inkluderar några utsagor om förskolepersonalens syn på sångkunskap gällande vad barnen erbjuds för slags sånglärande i förskolan, vilket tagits upp i tidigare forskning (Balsnes et al., 2022; Barrett et al., 2019; Holmberg, 2014a). I sken av att personalens tankar om deltagande i RSF inte fångats i föreliggande rapport, finns motiv till att genomföra en undersökning med fokus på detta.

Referenser

- Aspán, M., Balldin, J. (2017). FörUndran: Barns rätt och estetiska uttryck i utbildning. I Aspán, M., Balldin, J., Engel, C., Röing Hellberg, A.(red). *Estetiska uttryck och barns rättigheter i utbildning*. Gleerups.
- Balsnes, A. H., Danbolt, I. A., Hagen, L. A., Haukenes, S., Knigge, J., & Schei, T. B. (2022). Det finnes en sang for alt!» Ansattes begrunnelser for sang i barnehage og skole – en empirisk studie. I Strøm, R. V., Eiksund, Ø. J., & Balsnes, A. H. (red). *Samsang gjennom livsløpet*. Cappelen Damm Akademisk.
- Bartleet, B.-L., Sunderland, N., & Carfoot, G. (2016). Enhancing intercultural engagement through service learning and music making with Indigenous communities in Australia. *Research Studies in Music Education*, 38(2), 173–191.
- Barrett, M. S., Zhukov, K., Brown, J. E., Welch, G. F. (2020). Evaluating the impact of a generalist teacher-led music program on early childhood school children’s singing skills and attitudes to music. *Psychology of Music*. Vol. 48 (1) 120-136.
- Barrett M., Flynn L., Brown J., Welch G.F. (2019) Beliefs and Values About Music in Early Childhood Education and Care: Perspectives From Practitioners. *Frontiers in Psychology*. Vol 10 (724).
- Bæverfjord, H. & Sæther, M. (2023). Å synge eller ikke synge. Om hva som skal til for at barnehagelærere og andre ansatte i barnehagen vil synge. I O. B. Øien, S. S. Kolaas, M. F. Duch & E. Angelo (Eds.), *MusPed:Research: Vol. 6. Explorative Perspectives in Music and Education* (s. 145–169). Cappelen Damm Akademisk.
- Bjørkvold, J.-R. (1989). *Den musiska människan*. Runa.
- Clarke, E., DeNora, T., & Vuoskoski, J. (2015). Music, empathy and cultural understanding. *Physics of Life Reviews*, 15, 61–88.
- Dahl, U. (2016) Kön, genus, femininitet och maskulinitet. I Lundberg, A. & Werner, A (red). *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Nationella sekretariatet för genusforskning. Ale Tryckteam AB.

Ehrlin, A. (2012). *Att lära av och med varandra: en etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö*. Avhandling. Örebro universitet.

Flatho, D. & Hulth, M. (2021). *Gör det jämställt. Praktiskt jämställdhetsarbete i förskola, skola och fritidshem*. Bulls Graphics.

Fryklund, E., Wennberg, S. (2014). Gemensam sång. I Holmberg, Y. (red). *Rösträtt. Musik på barns villkor*. Gerhmans.

Hall, C. (2018). *Masculinity, Class and Music Education : Boys Performing Middle-Class Masculinities through Music*. Palgrave Macmillan UK.

Hall, C. (2005). Gender and boys singing in early childhood. *British Journal of Music Education*. 22 (1), 5–20.

Halle, K. (2023). Sang og sangfelleskap i barnehagen. I Balsnes, A H., Haugen, L. A., Haukenes, S. (red). *Sangglede og stemmebruk i barnehagen*. Gyldendal Norsk Akademisk.

Haukenes, S., Danbolt, I., Haugen, L. A. (2023). Hvorfor synger vi? Sangens kraft og muligheter. I Balsnes, A H., Haugen, L. A., Haukenes, S. (red). *Sangglede og stemmebruk i barnehagen*. Gyldendal Norsk Akademisk.

Hentschel, L. (2017). *Sångsituationer: en fenomenologisk studie av sång i musikämnet under grundskolans senare år*. Avhandling. Umeå Universitet.

Hentschel, L. (2022). Att bli en sjungande tonårspojke. I Strøm, R. V., Eiksund, Ø. J., & Balsnes, A. H. (red) *Samsang gjennom livsløpet*. Cappelen Damm Akademisk.

Hofvander Trulsson, Y. (2010). *Musikaliskt lärande som social rekonstruktion: musikens och ursprungets betydelse för föräldrar med utländsk bakgrund*. Avhandling. Lunds universitet.

Holmberg, Y. (2014a). *Musikskap: musikstunders didaktik i förskolepraktiker*. Avhandling. Malmö Universitet.

Holmberg, Y. (red) (2014b). *Rösträtt. Musik på barns villkor*. Gerhmans.

Johnson, D. (2021). *Raising voices : singing repertoire and practices in Swedish schools*. Avhandling. Lunds universitet.

Johnson, D. & Zadig, S. (2020). *Att låta på olika sätt. Genrebredd och kvalitetskriterier i Rösträtt*. Rapport på uppdrag av UNGA Musik i Syd Utvecklingscentrum.
https://unga.musikisyd.se/wp-content/uploads/sites/7/2021/02/2020_rocc88stracc88tt_slutrapport.pdf (hämtad 7/6 2024)

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Tredje [reviderade] upplagan). Studentlitteratur.

Kulset, N. B., Halle, K. (2020) Togetherness! Adult companionship – the key to music making in kindergarten. *Music Education Research*, 22:3, 304–314

Lagerlöf, P., & Wallerstedt, C. (2018). Förskollärares perspektiv på musikundervisningens utmaningar för de yngsta barnen i förskolan. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 36(3–4).

Lindseth, A., & Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18(2), 145–153.

Linge, A. (2017). *Förskolepersonalen hos UNGA Musik i Syd. Musik som sprider sig*. Rapport på uppdrag av UNGA Musik i Syd Utvecklingscentrum.
https://unga.musikisyd.se/wp-content/uploads/sites/7/2021/02/rapport-fo-rskolepersonalko-ren_anna_linge.pdf (hämtad 7/6 2024)

McAllister, A., Södersten, M. (2007). I Fagius, G. *Barn och sång. Om rösten, sångerna och vägen dit*. Studentlitteratur.

McClary, S. (1991). *Feminine endings. Music, gender and sexuality*. University of Minnesota Press.

Palkki, J. (2020). “My voice speaks for itself”: The experiences of three transgender students in American secondary school choral programs. *International Journal of Music Education*, 38(1), 126–146.

Papageorgi, I., Saunders, J., Himonides, E., Welch, G. F. (2022) Singing and Social Identity in Young Children. *Frontiers in Psychology*, 13, 823229–823229.

Persson Aronson, M. (2022). *Förskollärare kan delta i musikaliskt lekande, men avstår: en kvalitativ studie om musikalisk emancipation*. Avhandling. Högskolen i Innlandet.

Rönnerman, K. (2004). *Aktionsforskning i praktiken*. Studentlitteratur.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan. Lpfö18*.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf> (hämtad 5/4 2024)

Skolinspektionen (2018). *Att skapa förutsättningar för delaktighet i undervisningen*. Tematisk kvalitetsgranskning. Skolinspektionen.

Sommer, D., Pramling Samuelsson, I. & Hundeide, K. (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Szönyi, K. & Söderqvist Dunkers, T. (2012). *Där man söker får man svar. Delaktighet i teori och praktik för elever med funktionsnedsättning*. FoU-rapport om delaktighet. Skriftserie 2. Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Törnqvist, E-M. (2014) Fackgranskarens efterord. I Angelo, E., Sæther, M., & Dalén, H. (Eds) *Barnet och musiken: en introduktion i musikpedagogik för förskollärare* (1. uppl.). Gleerups.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet.

Wallerstedt, C. (2015). *Musikdidaktik i förskolan. Att utveckla barns skapande förmåga*. Gothia.

Wallerstedt, C., Lagerlöf, P., Pramling, N. (2022). Teaching activities with toddlers: Considerations on theoretical and empirical grounds. *Nordic early childhood educational research*. Vol. 19, No. 3, 2022, 129-151.

Wassrin, M. (2016). Rethinking music activities in preschool. Exploring links between conceptions of the child and conceptions of music. *Nordic Research in Music Education*. Vol. 17, 2016, 103–136.

Welch G, Himonides E, Saunders J, Papageorgi I, Sarazin M (2014). *Frontiers in Psychology*, 5, 803–803.

Welch, G., Purves, R., Saunders, J., Mason, K., Bowmer, A. R., Wright, A. (2021) ‘Sing Every Day’: The wider benefits of a school-based singing project with disadvantaged children. I González, P and Omolo-Ongati, R, (eds.) *Proceedings of the 28th International Seminar of the ISME Research Commission*. (250–262). ISME: Virtual: University of Jyväskylä, Finland.

Bilaga 1

Information om samtycke till medverkan i studie

Jag heter Linn Hentschel och är forskare vid Institutionen för estetiska ämnen vid Umeå Universitet. Jag kommer att genomföra en aktionsforskningsstudie under 2022–2023 inom Rösträtts verksamhet, med fokus på demokratiska och genusmedvetna perspektiv på att leda sång med barn. Studiens material kommer resultera i en rapport inom ramen för projektet Rösträtt, samt en forskningsartikel/artiklar. Jag kommer att leda och spela in gruppssamtal via zoom samt samla in loggböcker som produceras av deltagarna i studien.

Deltagande i studien är frivilligt och alla deltagare har rätt att när som helst avbryta sin medverkan. Allt material som samlas in kommer hanteras konfidentiellt.

Eventuella frågor ställs till mig här:

Jag samtycker till att delta i studien

JA

NEJ

Deltagarens namn

Datum

Information om samtycke till medverkan i studie

Jag heter Linn Hentschel och är forskare vid Institutionen för estetiska ämnen vid Umeå Universitet. Jag kommer att genomföra en forskningsstudie under 2023–2024 inom Rösträtts verksamhet, med fokus på demokratiska och genusmedvetna perspektiv på att leda sång med barn. Studiens material kommer resultera i en rapport inom ramen för projektet Rösträtt, samt en forskningsartikel/artiklar. Jag kommer att intervjua (ljud spelas in) deltagarna i studien (sångcoacher).

Deltagande i studien är frivilligt och alla deltagare har rätt att när som helst avbryta sin medverkan. Allt material som samlas in kommer hanteras konfidentiellt.

Eventuella frågor ställs till mig här:

Jag samtycker till att delta i studien

JA

NEJ

Deltagarens namn

Datum

Information om samtycke till medverkan i studie

Jag heter Linn Hentschel och är forskare vid Institutionen för estetiska ämnen vid Umeå Universitet. Jag kommer att genomföra en forskningsstudie under 2023–2024 inom Rösträtts verksamhet, med fokus på demokratiska och genusmedvetna perspektiv på att leda sång med barn. Studiens material kommer resultera i en rapport inom ramen för projektet Rösträtt, samt en forskningsartikel/artiklar. Jag kommer att samla in nedskrivna reflektioner från gruppsamtal med deltagarna i studien (sångcoacher) vid ett tillfälle under Rösträtts konferens 2023.

Deltagande i studien är frivilligt och alla deltagare har rätt att när som helst avbryta sin medverkan. Allt material som samlas in kommer hanteras konfidentiellt.

Eventuella frågor ställs till mig här:

Jag samtycker till att delta i studien: JA (ringa in)

Deltagarens namn

Datum

Är du även intresserad av att delta i en forskningsintervju om samma tema? Skriv dina kontaktuppgifter nedan, så hör jag av mig till dig under hösten!

Information om samtycke till medverkan i studie

Jag heter Linn Hentschel och är forskare vid Institutionen för estetiska ämnen vid Umeå Universitet. Jag kommer att genomföra en forskningsstudie under 2023–2024 inom Rösträtts verksamhet, med fokus på demokratiska och genusmedvetna perspektiv på att leda sång med barn. Studiens material kommer resultera i en rapport inom ramen för projektet Rösträtt, samt en forskningsartikel/artiklar. Jag kommer att samla in nedskrivna reflektioner från gruppsamtal med deltagarna i studien (producenter) vid ett tillfälle under Rösträtts konferens 2023.

Deltagande i studien är frivilligt och alla deltagare har rätt att när som helst avbryta sin medverkan. Allt material som samlas in kommer hanteras konfidentiellt.

Eventuella frågor ställs till mig här:

Jag samtycker till att delta i studien: JA (ringa in)

Deltagarens namn

Datum

Bilaga 2

KUNSKAP: TIDIGARE FORSKNING OM VEM SOM SJUNGER (INTE)

- Könsuppdelning – kör, röstklang, omfång
 - att sångaktiviteter traditionellt delar upp deltagarna enligt olika förväntningar på kvinnor/män, vilket förstärker skillnader mellan de två könsgrupperna (ex O ´Toole, 1998; Borgström Källén, 2014; Hall; 2018; Hentschel, 2017)
- Den ”feminina sången” – flickor som sjunger, pojkar som spelar instrument (ex Abramo, 2011; Hentschel, 2017; 2022)
 - att sång kopplas samman med kroppen (som instrument) och att kroppen ses som mer förknippad med det feminina – kvinnan (ex. McClary 1991; Hall; 2018)
 - ”missing males” – färre pojkar än flickor i kör (ex Adler, 2002; Freer, 2009; Hall; 2018)
- Heteronormer kopplade till sångens feminina kod – ”böjiga” killar sjunger
 - att sång ses som kopplat till homosexuellt beteende (vilket hotar heterosexuell maskulinitet) (Adler, 2002; Borgström Källén 2014; Freer, 2009; Green, 2010; Kvarnhall, 2015; O ´Toole, 1998; Hall; 2018; Hentschel, 2017)

UMEÅ UNIVERSITET

SAMTALSPUNKTER: VEM SJUNGER (INTE)?

- Vilka tidigare erfarenheter av temat har du?
- *Hur kan vi motverka könsuppdelning* i relation till vem som sjunger/inte sjunger i förskolans sångsituationer?
- *Hur kan vi uppmuntra det feminina* i relation till vem som sjunger/inte sjunger i förskolans sångsituationer?
- *Hur kan vi utmana heteronormen* i relation till vem som sjunger/inte sjunger förskolans sångsituationer?
- Finns det något mer som relaterar till temat, som är viktigt att samtala om?

UMEÅ UNIVERSITET

KUNSKAP: TIDIGARE FORSKNING OM HUR VI SJUNGER

- Könsuppdelning (kör, röstklang, omfång)
 - att gemensamma sångaktiviteter (ex kör) traditionellt delar upp deltagarna enligt olika förväntningar på kvinnor/män, vilket förstärker skillnader mellan de två könsgrupperna (ex O ´Toole, 1998; Borgström Källén, 2014; Hall; 2018; Hentschel, 2017)
 - MEN tillväxten av barns röstapparater är syns lika fram till puberteten (McAllister & Södersten i Fagius red, 2007)
- den ”feminina sången” – att flickor i högre grad förväntas sjunga/pojkar inte (ex Abramo, 2011; Hentschel, 2017; 2022)
- heteronormer kopplade till sång
 - förväntningar på att flickor sjunger ljust, pojkar sjunger mörkt (Björck, 2011; Borgström Källén, 2014; Koza 1993; Hall 2009a)
 - eventuella könsskillnader är snarare ”genusstereotypa” dvs sociokulturella (Welch i i Fagius red, 2007)

UMEÅ UNIVERSITET

SAMTALSPUNKTER: HUR SJUNGER VI?

- Vilka tidigare erfarenheter av temat har du?
 - *Hur kan vi motverka könsuppdelning* i relation till hur vi och barnen sjunger i förskolans sångsituationer?
 - *Hur kan vi uppmuntra det feminina* i relation till hur vi och barnen sjunger i förskolans sångsituationer? (dvs att inte enbart uppmuntra flickor till ”feminina beteenden”, i relation till att sång ses mer som feminint)
 - *Hur kan vi utmana heteronormer* i relation till hur vi och barnen sjunger i förskolans sångsituationer?
- Finns det något mer som relaterar till temat, som är viktigt att samtala om?

UMEÅ UNIVERSITET

KUNSKAP: VI SKAPAR NY FORSKNING

- Loggboksrunda
- Jag presenterar en sammanfattning av det som kommit upp under träffarna hittills. Finns det något vi vill lägga till?
- Vad vill vi skicka vidare till förskolorna, till andra sångcoacher och till forskningsfältet?
 - Går det att beskriva konkreta metoder?
 - Berätta om tidigare erfarenheter som lett till nya insikter?
 - Dela svåra dilemman?
 - Göra diskussionspunkter för vidare reflektion?
 - Något mer/annat?

UMEÅ UNIVERSITET

Bilaga 3

Frågeformulär till gruppsamtal

Fyll i gruppens svar nedan, använd gärna baksidan av papperet om det behövs!

- **Vilka förutsättningar anser du behövs för att skapa möjligheter till likvärdigt deltagande i sångaktiviteter för barnen i Rösträtt – sång på förskolan?**
- **Hur arbetar du med detta inom din Rösträttsverksamhet? (dela konkreta exempel, metoder, verktyg som du använder)**
- **Vad finns/saknas i förskoleverksamheten för att likvärdigt deltagande för alla barn ska vara möjligt inom din Rösträttsverksamhet?**

Bilaga 4

Frågeområden till intervju

- Hur arbetar du med sång i RR? (ex verktyg, metoder, när, innehåll osv)
- Om du fick fria förutsättningar, hur skulle du vilja arbeta med sång i förskolan då?
- Hur förhåller du dig till och arbetar du med demokrati och genusmedvetenhet i RR? (att erbjuda delaktighet)
- Vilka kunskaper anser du behövs för att arbeta på ett sådant sätt i förskolan? (för coacher, förskolepedagoger)
- Känner du dig trygg med dina/pedagogernas kunskaper?
- Vad har du för tankar om sång och delaktighet i förskolan – ur ett demokratiskt perspektiv?
- Vad kan sång/att sjunga ge i förskolan enligt dig?
- Har du något du vill tillägga?
- Till manliga sångcoacher:
 - Tankar om att det är färre sångcoacher i RR samt färre män som personal i FSK? (din upplevelse)
 - Spelar det roll att det finns sjungande män som i förskolan/sångcoacher i RR?